

WOORD VOORAF

Uit de talrijke contacten die wij tijdens de voorbije zes maanden met "ingezeten" en uitgeweken Meeuwenaren gehad hebben, is alvast één ding duidelijk gebleken : het enthousiasme van de Geschied- en Heemkundige Kring werkt aanstekelijk. De gastvrijheid en de spontane medewerking waarop wij nu kunnen rekenen zijn daar het beste bewijs van. Ook de massale herabonnering op dit tijdschrift. Het doet deugd te weten dat het gelezen en bewaard wordt. Het feit dat het zelfs voorgelezen wordt aan mensen die niet goed zien, onlokt me hier de bedenking of de Heemkringen niet moeten overwegen hun tijdschrift geheel of gedeeltelijk op cassette op te nemen.

Sinds het verschijnen van vorig nummer, vonden er in Meeuwen ook weer heel wat blijde en droevige gebeurtenissen plaats die in onze kronieken verdienen te worden opgetekend. Zo waren er o.a. drie gouden bruiloften en een gezellige boerenmarkt, maar ook die vele geliefden die onmeedogend en veel te vroeg uit ons midden werden weggenomen en, zeer onlangs nog, de zware brand die het bedrijf van Lambert Geerkens teisterde.

Aangezien ons volgend nummer pas begin mei van volgend jaar zal verschijnen, wil ik graag uw aandacht vragen voor enkele gebeurtenissen waar we ongeduldig naar uitkijken.

Op de eerste plaats denk ik aan de St.-Maartensviering op 11 november. De traditie van de St.-Maartensvuren moet worden voortgezet. Het verwondert me trouwens dat wij daarvan geen foto's bezitten.

Op de tweede plaats denk ik aan de St.-Antoniusviering met de verkoop van varkenskoppen op 17 januari van volgend jaar. Aan de voortzetting van die oude traditie zullen we graag weer onze medewerking verlenen. Zij die er verleden keer bij waren, herinneren zich nog hoe we toen gelachen hebben.

En dan is er natuurlijk ook onze eigen tentoonstelling op 6 en 7 november e.k. De uitnodiging voor deze gebeurtenis vindt u in dit tijdschrift. De directe voorbereiding van deze tentoonstelling is begonnen en we zijn ervan overtuigd dat het de moeite waard zal zijn.

Ik wens u veel leesgenot en verwacht u allen op 6 en 7 november.

J. BOSMANS

DE VERDWENEN WINDMOLEN VAN MEEUWEN

De windmolen die te Meeuwen gestaan heeft - een windmolen met gesloten voet - werd in 1897 opgericht op last van Joannes Henricus Bosmans-Swillen, molenaar-landbouwer te Ellikom.

De windmolen lag op het hoogste gedeelte van zijn eigendom, sectie B 789 i, op het gehucht Vliegeneinde, langs de huidige Beemdstraat. In vogelvlucht is dat ongeveer 1 km van de kerk verwijderd.

De "Beemdstraat" en "Vliegeneinde" heetten toen nog Pastorijdijk, naar de thans verdwenen pastorie (later klooster) die een eind hogerop lag, nu "biej de kanteneer" geheten, naar kantonnier Palmaers.

Het gehucht Vliegeneinde strekte zich uit tot aan de huidige Krokusstraat - vóór de fusie Groenstraat -, eertijds Kapelanystaatje genoemd.

Voor het aanvoeren van de elders afgebroken windmolen werd gebruik gemaakt van de tram die van Leopoldsburg over Wijchmaal, Peer, Ellikom en Bree naar Maaseik reed.

Ellikom lag het dichtst bij Meeuwen, maar aangezien tussen Ellikom en Meeuwen geen openbaar vervoer was, moest het hele gewicht, 5 km ver, met paard en kar over de oude kasseiweg naar Meeuwen gebracht worden.

KORTE VOORGESCHIEDENIS VAN DE GROND WAAROP DE WINDMOLEN WERD OPGERICHT

Toen de graanwindmolen in 1897 werd opgericht, kreeg ze als kadastraal nummer 789 v (later 789 i). De grond waarop de vier pijlers werden gemetst was omtrent 40 ca. Dit was een klein gedeelte van een perceel bouwland (Kad. 1844 : B 789) van 42 a 40 ca dat in 1844 toebehoorde aan Peter Reiken van Opoeteren, dagloner en gehuwd met Aldegondis Mussen. De toenmalige eigenaars van de nabijgelegen percelen waren allemaal verwant met de familie Mussen. Zo was de hierboven genoemde Peter Reiken ook nog eigenaar van de oorspronkelijke percelen 781 (bouwland 8 a 40 ca), 782 (huis 70 ca) en 783 (bouwland 2 a 50 ca). Peter Reiken en Aldegondis Mussen woonden naar alle waarschijnlijkheid in het huis op perceel 782. Dat huis was gelegen ongeveer waar nu Geerkens-Schepens Lambert (Beemdstraat 54) woont.

Perceel 784 (weiland 40 a 40 ca) behoorde toe aan Michiel Mandiau, volgens de burgerlijke stand Joannes Gielhelmus Mandiau. Deze Michiel Mandiau was afkomstig van Eksel. Op 18 april 1825 huwde hij Christina Peters van Meeuwen, weduwe van Tilman Clemens. Na de dood van Christina Peters (59 j.) op 7 juni 1839, hertrouwde Michiel Mandiau met Anna Maria Mussen van Meeuwen. Dat gebeurde op 15 juni 1840. Anna Maria Mussen was weduwe van Gilbertus Schrijvers van Meeuwen. Michiel Mandiau en Anna Maria Mussen woonden in een huis op perceel 785 (huis 1 a 15 ca). Dat huis was gelegen waar nu Geerkens-Verrijsen Jozef (Beemdstraat 60) woont. Het lag met de gevel naar de straat en wij menen dat het gaat om het woonhuis dat U op de eerste foto ziet. Het zal er voorheen wel iets anders uitgezien hebben. Het was gelegen tegenover het paadje (thans nog) dat toen naar de Vlasrooterbeek leidde. Nu wordt dat beekje "Bullenbeek" genoemd.

Michiel Mandiau en Anna Maria Mussen stierven beiden in 1861 : Michiel op 13 januari (55 j.) en Anna Maria op 21 oktober (56 j.).

In 1868 werden de percelen 784 en 785 (huis) verdeeld. De helft ging naar Elisabeth Mandiau, dochter van Michiel Mandiau en Anna Maria Mussen en de andere helft naar Jacobus Hermans, waarover straks meer.

Perceel 786 (bouwland 40 a 70 ca) was eigendom van Elisabeth Mussen, op dat ogenblik (1844 dus) dienstmeid en wonende te Meeuwen. Deze Elisabeth Mussen huwde op 3 oktober 1848 met Egidius Leynen, wever te Reppel. Egidius Leynen was waarschijnlijk weduwnaar, want op 1 september 1835 was hij nl. in het huwelijk getreden met Anna Maria Leyssens van Grote-Brogel.

Perceel 787 (bouwland 43 a 60 ca) was eigendom van de weduwe van ene Simon Mussen. Zij woonde op dat moment in Lummen.

Perceel 788 (bouwland 42 a) was eigendom van Cijpers Antoon, landbouwer en wonend op het Genits (Kad. 1844 : B 932). Deze Antoon Cijpers (in het parochie-register Antonius Cibers) was een eerste keer getrouwd geweest met Maria Helena Nautemans van het Genits. Na het overlijden van Maria Helena Nautemans hertrouwde Antoon Cijpers met Anna Christina Mussen, geboren te Meeuwen op 9 januari 1784. Hij is toen waarschijnlijk op het Vliegeneinde gaan wonen, want na zijn dood op 24 april 1845 woonden zijn echtgenote en een zoon (ook een Antoon, geboren 7 december 1826) op het Vliegeneinde, waar zoals hierboven reeds werd uitgelegd, ook de echtelingen Reiken-Mussen en Mandiau-Mussen woonden.

Perceel 790 (bouwland 40 a 20 ca) hoorde toe aan Leonardus Neyens, afkomstig van Opitter, wever van beroep, gehuwd met Knevels Christina van Meeuwen en wonende op het Genits (Kad. 1844 : B 959).

Volgens de volkstelling van 1762, dus ongeveer 80 jaar vóór de toestand die wij hierboven beschreven, woonden er reeds Mussen op het gehucht Vliegeneinde. (De toenmalige inwoners van dit gehucht publiceerden wij in De Reengenoten jg. 1, nr. 2, blz. 12-13). In 1762 woonde op Vliegeneinde een Arnoldus Mussen (toen 35 j.), die gehuwd was met Christina Reynders (toen 51 j.). Ze hadden op dat moment twee zonen : Lambertus en Joannes. Bij hen woonde ook Anna Reynders (43 j.), de zuster van Christina.

Op de Ferrariskaart (1771-1778) ligt er vlak langs de huidige Beemdstraat, tussen de verbinding met de Krokusstraat en het begin van de straat Vliegeneinde, een woning. Het gaat hier onzes inziens om het huis waar in 1844 Michiel Mandiau en Anna Maria Mussen woonden. Het andere huis, waar Peter Reiken en Aldegondis Mussen in 1844 waarschijnlijk woonden lag er toen nog niet. Woonde Arnoldus Mussen in het huis dat we op foto bij de windmolen zien, of tenminste op die plaats ?

Voorts weten we nog uit de volkstelling van 1796 dat de twee zonen van Arnoldus Mussen toen beiden op het gehucht Vliegeneinde woonden.

Lambertus was toen 48 j., werkman en gehuwd met Elisabeth Neyens, die 37 j. was. Jan Mussen was toen 42 j., werkman en gehuwd met Maria Jacobs, die 40 j. was. Uit dit alles leiden we af dat de plaats waar de windmolen heeft gestaan, vóór 1844 reeds bezit was van de familie Mussen.

En toen ?

Op 20 juli 1855 verkocht Elisabeth Mussen, die zoals we reeds vermeldden gehuwd was met Egidius Leynen, een perceel grond van 1 ha 61 ca aan Jacobus Hermans, gehuwd met Aldegondis Van den Meerskant van Gerdingen. Het huwelijk werd gesloten op 6 december 1853. Jacobus Hermans en zijn vrouw woonden in 1871 op het Vliegeneinde. De plaats waar zij woonden werd toen in de volksmond "biej Belze Kuúb" genoemd. Elisabeth Mussen woonde toen bij hen.

De kinderen van Jacobus en Aldegondis erfden het perceel na de dood van hun ouders, respectievelijk overleden op 11 september 1889 en 7 december 1890.

Op 9 februari 1891 werd genoemd perceel verkocht door de twee erfgenamen, de

dochters Maria Hermans (geboren te Meeuwen op 29 november 1855) en Elisabeth Hermans (geboren te Meeuwen op 19 december 1857).

Bij het doopsel van laatstgenoemde waren aanwezig : "Arnoldus Ruyters locô Jacobî Gilaers et Aldegondis Mussens".

Het perceel werd toegewezen aan Jan Hubert Hilven, op 13 maart 1880 gehuwd met Wilhelmina Moors. Jan Hubert Hilven was kleermaker te Meeuwen en werd in de volksmond "de sjriejer" genoemd.

Op 22 augustus 1896 werd het perceel, grond met woonhuis, bij notariële akte verleden voor notaris Leroy van Bree, gekocht door Jan Hendrik Bosmans, molenaar-landbouwer te Ellikom, gehuwd met Maria Helena Swillens van Neeroeteren.

EIGENAARS VAN DE WINDMOLEN

In 1897 wordt op de kadastrale leggers voor het eerst melding gemaakt van een windgraanmolen te Meeuwen.

Jan Hendrik Bosmans, in de volksmond "Rikse vanne Miële", verongelukte met de molenkar op de kasseiweg van Meeuwen naar Ellikom op 21 mei 1909. Na zijn dood kwamen twee pachters op de molen. Eerst Jaak Houben-Raemen (Kuúb Smèëts : broer van Nar Smèëts, vader van Harie Houben molenaar van Grote-Brogel), die later molenaar werd op de windmolen van Grote-Brogel. De tweede pachter was Jacobus Smeets (Zjaakske Swinters"), die later eigenaar werd van de St.-Jobmolen (windmolen) van Peer.

Bij openbaar verkoop op 27 juni 1919, voor notaris Fransman van Bree, kocht Lambert Geerkens-Claes (Bert vannen Donnerslaach) de molen met huis en grond. De oudste zoon van Lambert Geerkens-Claes, Jan Geerkens (geboren te Opglabbeek 1894) ging vanaf dan op de molen als molenaar werken. Van toen af werd hij in de volksmond "Zjang vanne Miële" genoemd. Zijn "stiel" had hij in Luik geleerd. Hij werd achtereenvolgens geholpen door zijn broers Frans Geerkens (geboren in 1901), Willem Geerkens (geboren in 1907) en Jef Geerkens (geboren in 1912). Later werd er met een knecht gewerkt.

In 1925 huwde Jan Geerkens met Gertrudis Drieskens. Hun zeven kinderen werden in het molenhuis geboren.

Jan Geerkens-Drieskens kocht de molen bij notariële akte voor notaris J. Janssens van Bree op 17 december 1934, voor de som van 70.000 F.

AFBRAAK VAN DE WINDMOLEN

De staakmolen kende spijtig genoeg een kortstondig bestaan. De belangrijkste reden voor het verdwijnen van de windmolen moet gezocht worden in de hoge onderhoudskosten. Herstellingen konden alleen gedaan worden door echte molenmakers. Alle herstellingen waren "handwerk" van ervaren vaklui.

Voor de Kempen waren dat Nol en Harie Lemkens van Bree. In 1923 vernieuwde Nol Lemkens de houten wiek. In 1935 moest ook de ijzeren wiek vervangen worden. (Er was aan de windmolen één ijzeren en één houten arm of wiek). De kosten hiervoor lagen te hoog. Daarop werd besloten de molen stil te leggen, waarna ze ontmanteld en afgebroken werd.

Dit betekende echter niet het einde van de molenaarsactiviteiten van de familie Geerkens. Wel eindigt hiermee de geschiedenis van de windmolen. Door de familie Geerkens werd overgeschakeld op een andere krachtbron. Voor het malen werd nu gebruik gemaakt van een "vuurmolen", ondergebracht in een gebouw tegenover de windmolen.

JESUS!

MARIA!

JOZEFI

†

In uw H. Misoffer en gebed wordt aanbevolen
de ziel van zaliger

MIJNHEER

LAMBERT GEERKENS

Weduwnaar van

Anna - Maria CLAES

Lid van de Bond van het H. Hart

en van verschillende godvruchtige genootschappen.

geboren te Wijshagen, de 1 oktober 1865, en godvruchtig in de Heer overleden te Ellikom, de 7 februari 1958, gesterkt door de genademiddelen van Onze Moeder de H. Kerk.

Een zalige dood is de schoonste erekroon op een lang en welgevoerd leven.

De dood schijnt niet vreeswekkend, maar zelfs geruststellend te zijn voor degenen, die terug kunnen zien op een patriarchalen ouderdom en op een welbesteed oprecht kristelijk leven. Zo is hij dan ook heengegaan, zacht en kalm ingesluimerd, gelaten en tevreden, vol vertrouwen op Gods oneindige liefde en barmhartigheid. Met Bert is een schone figuur heengegaan: een stoere, sterke Kempenaar, gehecht aan voorvaderlijke gebruiken en zeden.

Werkzaam en opgeruimd, tevens godsdienstig en bezorgd voor zijn groot huisgezin: deze zijn wel de schoonste gaven, die hem sierden. Niet ten onrechte zeide hij: „Ja, als men oud wordt, maakt de mens van alles mee, maar ge moet de moed erin houden, want aan alles komt 'n eind. Moedig is hij geweest, zowel in jonge jaren, als zware lasten van 'n talrijk kroost op hem

drukten, als ook wanneer de onvermijdelijke kwalen van de oude dag kwamen. En was 't lijden soms al eens zwaar en onttrok hem een klacht, toch bleef zijn moed en vertrouwen op Onze Lieve Heer, Die ons is voorgegaan in smarten.

Zijn heengaan zal een grote leentje achterlaten in zijn grote familie: maar ook op onze dorpswegen, waar hij zo graag wandelde en met elkeen 'n praatje maakte.

Nu zal de Goddelijke Meester tot hem zeggen: „Treed binnen, goede en trouwe dienaar, want ge zijt trouw gebleven over wat Ik U heb aangesteld. Treed binnen in de vreugde des Heren...

Vaart wel, m'n dierbare kinderen en kleinkinderen, ook voor mij is de dag van heengaan gekomen. Weest bedankt voor uwe genegenheid en zorgen. Maar vooral onthoud de lessen en voorbeelden welke Moeder zaliger en ik u gegeven hebben. Gescheiden door de dood, blijven we verenigd door 't gebed en blijde hoop op toekomstig wederzien.

Mijn Jezus, barmhartigheid.

Uw gebeden,

Uw medevoelen,

waren ons een zoete troost.

Wij danken er U van harte om:

De families GEERKENS en CLAES

Drukk. Van Dyck, Houthalen

Gedenk in uw gebeden de ziel van zaliger
MIJNHEER

Jan Hendrik GEERKENS

ECHTGENOOT van Mevrouw

Maria Gertrudis DRIESKENS

Lid van de Broederschap van de H. Brigida, medewerker van het werk van Don-Bosco en andere godvruchtige werken.

geboren te Opglabbeek, de 28 Augustus 1894, en godvruchtig overleden te Meeuwen, de 18 Maart 1953, voorzien van al de genademiddelen van onze Moeder de H. Kerk en de Pauselijke Zegen

De dood van de rechtvaardige is het einde van de nacht en het begin van de dag, het einde der ellende en de ingang der zaligheid.

Een verraderlijke kwaal had hem aangegrepen, had zijn gestel ondermijnd, zijn levenskrachten gesloopt en hem, naar het oordeel van de wereld, te vroeg uit dit leven weggenomen. Benauwdheden en pijnen overvielen hem, doch hij heeft de Naam des Heren aangeroepen.

Uit een diep Geloof, dat een stempel drukte op zijn leven, putte hij de kracht om zijn ongeneeslijke ziekte gelaten en in onderwerping te dragen. Ook hij was gehecht aan dit leven, en ook voor hem viel het komende afscheid zwaar, maar zijn geloof toonde hem, hoe ijdel en vergankelijk alles hier op deze wereld is, en hoe een mens dan alleen gelukkig kan zijn, als hij, alles wat God hem laat overkomen, in onderwerping aan die Goddelijke Wil weet te dragen. Toen hem dit duidelijk was geworden, aanvaardde hij de dood niet meer als een kwaad maar als een verlossing uit de ellende van dit leven.

Vaart wel, dierbare vrouw, lieve kinderen en vader, weest getroost, want ik was bereid. Voor drie jaar volgde ik een retraite te Alken. Verleden jaar nam ik deel aan het ziekentriduum te Banneux. Tijdig werd ik berecht, enkele uren voor mijn dood ontving ik nogmaals ons Heer. En daags voor zijn feest kwam Sint Jozef mij halen. Daarom stierf ik zo tevreden en gelaten.

Lieve kinderen, houdt uw moeder in ere alle dagen haar levens. Vreest God en blijft voor mij bidden, dan zullen wij ons weerzien in de Hemel.

Heilige Jozef, patroon der zalige dood, bid voor ons

Drukk. H. Reyniers-Verdonck, Meeuwen

ENKELE GEGEVENS OVER DE STANDAARD- OF STAAKWINDMOLEN EN HET MALEN

De standaardmolen is het oudste type graanmolen dat in onze streken bekend is. De molenkas werd opgezet op 4 gemetste pijlers of teerlingen, tussenen opgevuld met brikken. Deze ruimte diende als magazijn.

Op die pilaren rustten kruisgewijs 4 balken (kruisbalken) van $\emptyset + 40 \times 40$. In het midden werd een kruis uitgezaagd. Daarin past een rechtopstaande dikke zeskantige balk : de standaard of staak (ongeveer 2,5 ton), reikend tot halverwege het molenlijf of kas.

De kas wordt volledig gedragen door de standaard door middel van een dwars op de staak liggende zeer zware ijzeren dek (soms was dit een steenbalk).

Op dit zware dek met weer een ijzeren kruis ligt een ijzeren punt en daarop draait de hele molen. De ijzeren assekop draagt de armen of het wiekenkruis.

De molenkas bestaat uit : een meelzolder onderaan, een steenzolder bovenaan (op de 2de zolder).

Het "op de wind leggen" of verkruien gebeurt met de kruias. De kruistaart was dikwijls door de trap heen zodat deze meedraaide.

Aan de stuurstaart loopt een kruitiel waarop een as ligt (de kruitiaspel). Hierop loopt één ketting op (kruiketting) en één af en deze worden dan vastgemaakt aan de meerpalen of kruipalen die één à twee meter diep in de grond zitten. Met een zwengel kan men de ketting oprollen.

Om de molen (de wieken) stil te leggen is er in de molen een rem, vang of praam genoemd.

De zeilen kan men op drie manieren inkorten (indien nodig b.v. bij storm) door telkens een deel van het zeil op te rollen en weer vast te maken.

Alleen bij echt orkaan moeten de wieken in rechte kruisstand met het onderste van de vleugel aan een kruipaal vastgelegd worden.

Als er wind was kon men malen en volgens de kracht van de wind kon men van 50 tot 400 kg graan per uur malen. In dit laatste geval moest men wel met twee zijn (een molenaar had altijd een knecht of familielid als hulp). Om 400 kg graan per uur te halen moest er zeer sterke wind zijn. De westen of noordwestenwind is de beste om te malen, omdat deze het standvastigste is. Als er in de zomer lichte, rustige wind was, maalde men praktisch niet. Dan moest de molenaar ook niet altijd bij de molen blijven. Zomerwind was niet gunstig voor het malen want zomerwind verandert voortdurend van richting en dan moest telkens weer verkruid worden. Té sterk was de wind maar zelden. Alleen als het té snel ging zonder zeil werd de molen pas vastgelegd en werd er niet gemalen.

Om te kunnen malen zonder zeil liet men naderhand de wieken "verdekken", d.i. de vleugel afschermen met een plaat waardoor de wind opgevangen wordt en iets verder weer losgelaten. Zo kon men praktisch altijd malen.

VERDEKKEREN

Vroeger kon een windmolen slechts werken als de wind een sterkte bereikte van 6 à 7 m per seconde. Het gevolg was dat er per jaar slechts 22 t.h. van de paardekracht-wind kon aangewend worden om nuttig werk te verrichten.

Veel molenaars moesten dus naar een andere kracht overstappen om te blijven malen, met als gevolg dat de windmolen stil stond, langzaam maar zeker aftakelde en gesloopt moest worden.

De Nederlandse molenbouwer A.J. Dekker uit Leiden deed toen een op de aërodynamica gesteunde uitvinding waarbij de wieken 75 % nuttig werk kunnen leveren, zo-

dat reeds gemalen kan worden bij een windsterkte van 2,5 à 3 m per seconde. De verdekking - zo genoemd naar de uitvinder Dekker - van de wieken doet ook de kracht van de molen in ruime mate toenemen. Waar vroeger een gewone windmolen maar 50 PH kon bereiken, daar kan een verdekkerde er bijna 350 ontwikkelen.

In Limburg werden verschillende windmolens van "dekkerwieken" voorzien; zo konden deze molens weer voor de broodwinning van de molenaar instaan.

De eerste verdekkerde windmolen in Limburg was die van Leut. Zij kreeg dan ook de naam "Nieuw Leven".

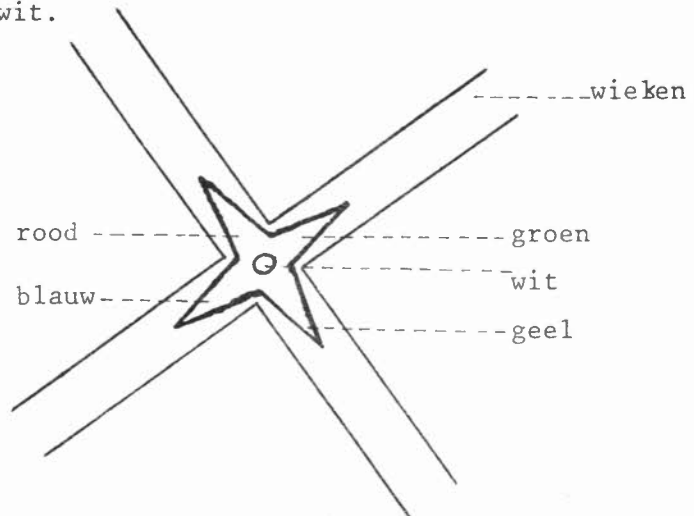
Andere zijn : "Stormvogel" te Boorse; "Keysermolen" te Molenbeersel en in Peer de St.-Jobsmolen. Ook de staak- of standaardmolen in het openluchtmuseum te Bokrijk kreeg verdekkerde wieken.

KLEUREN VAN DE ARMEN OF WIEKEN

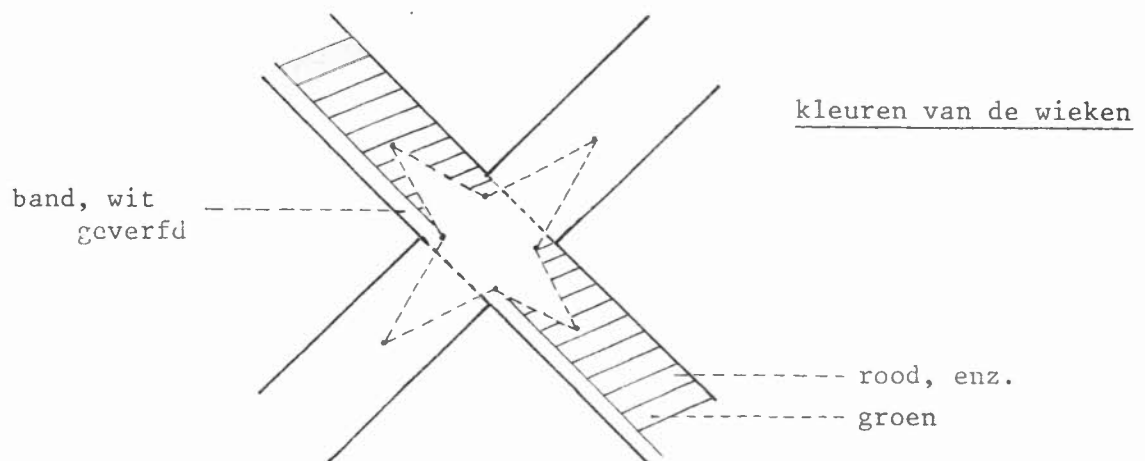
De wieken moesten om de 3 jaar in de menie (grondverf) gezet worden. Sommige molenaars gaven de wieken dan nog een extra verflaag. Het hoorde tot de geplogenheden dat het een bont kleurenpalet moest zijn : groen, rood, geel en blauw werden naast elkaar gebruikt.

De askop kreeg altijd verschillende kleuren, die in stervorm aangebracht werden, Het midden was echter altijd wit.

kleuren van de askop

Bij de wieken werd langs de lange zijde eerst een band in het wit geverfd. Daarnaast afwisselend schuine stroken groen, rood, blauw, enz. volgens men verf had en volgens eigen ingeving.

HET SCHERPEN VAN DE MOLENSTENEN

Op de steenzolder lagen de molenstenen, steeds 2 paar. Er was een kraan bij met sneldraaiende vijzen om de bovenste molenstenen te kunnen oplichten en kantelen.

Bij dagelijks malen moesten de stenen eens per maand gescherpt worden. De twee stenen niet tegelijk want dan kreeg men té scherp meel. Eerst dus de onderste steen of ligger : na 14 dagen de bovenste, ook looper genoemd.

Om de 2 stenen te scherpden waren 6 stalen hamers nodig ("billen", "bikhamers") die bij een smid (met veel stielkennis) moesten scherp of hard gemaakt worden.

Tijdens het scherpden moesten de hamers dan nog bijgeslepen worden. Het was gewoonlijk een van de kinderen die de slijpsteen moest draaien. Het scherpden zelf was stielkennis. Men zat op de knieën met een oude zak onder de knieën en een ijzeren brilleke op de neus tegen het wegspringen van de stukjes. Iedere molenaar heeft ten andere nog kleine stukjes steen op zijn handen en armen. Om te zien of de stenen goed gescherpt waren strooide men er wat blauwsel op en ging er dan over met een glad voorwerp. Dan moesten de indrukken overal gelijk zijn. Slecht gescherpte stenen staan bol (lijk borden omgekeerd op elkaar gezet) en daarmee bekomt men geen goed meel (beroepsfierheid).

Pas gescherpte stenen geven meel dat té zandachtig is bij het aanvoelen. Dan moest een handvol "kriel" boven in de bak bij het graan gevoegd en dit meegemalen. Zo voelde het meel vanaf de eerste dag zacht aan en waren de boeren tevreden.

Nota

Kriel is een produkt van de bloemmolens. In de bloemmolens (niet te verwarren met de graanmolens) vervaardigt men volgende kwaliteiten bloem of meel :

- Extra bloem
- 0 0 0
- 0 0
- 0
- I
- Kriel
- Kortmeel
- Zemelen

Koren kan men altijd malen, boekweit kan alleen gemalen worden met een botte molen (met stenen die al een 14-tal dagen gemalen hebben) ofwel met een blauwe steen (zie in Bokrijk onder de molen).

MAALVERRICHTING

Het graan loopt uit de graanbak via de schoen door het kropgat van de looper tussen de stenen, wordt daar gemalen en het meel wordt dan buiten de stenen gedrongen en met een veger, buiten tegen de looper aangebracht, in het meelgat geveegd. Het meel zakt dan door de meelpijp in de meelbak en de meelzak.

Tijdens het malen moet de molenaar er altijd bij zijn, één hand in de meelzak (aanvoelen van de fijnheid van het meel) en één hand aan de lichtboom voor het regelen van de fijnheid van het gemaal.

Nota

Wie meer wil weten over bouw en werking van de windmolens vindt beslist zijn gading in de opgegeven literatuurlijst.

LOON VAN DE MOLENAAR

Tot in 1828 werd het maalloon enkel in natura betaald, het zg. schepmeel. Naderhand werd ook in speciën betaald.

In de jaren '20 (1920 e.v.) kreeg de molenaar als loon drie frank per honderd

kg graan. In de jaren '30 vijf frank. Buiten het loon had hij recht op schepmeel. Liet de boer een zak malen onder de 50 kg, dan mocht de molenaar 0,5 kg meel scheppen. Boven de 50 kg was het schepmeel 1 kg.

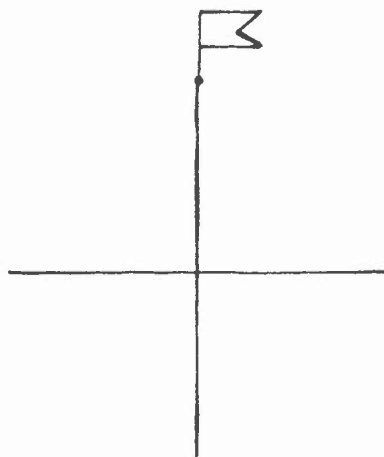
Voor bepaalde boeren was het schepmeel een eeuwig twistpunt, wat dan voorkomen werd door de zak bij het afgeven te wegen in het bijzijn van de boer, die dan onveranderd beweerde dat zijn bascule méér aantoonde !

HET MERKEN VAN DE ZAKKEN

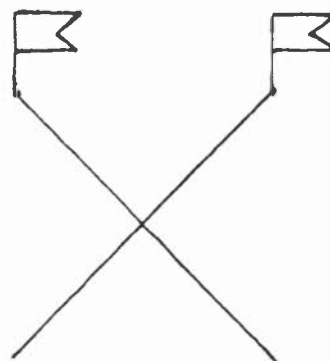
Om de zakken van de boeren terug te kennen tekende men, op de molen te Meeuwen, de beginletters van de eigenaars met verkrijt op de zakken.

WIEKENSTAND

Bij de windmolen te Meeuwen werd geen speciale wiekenstand gebruikt. Als de molen dicht bij het dorp lag (b.v. te Peer) dan plaatste de molenaar bij processie, kermis e.d. een vlag boven op de top van de wiek. Soms ook wel aan iedere kant één, b.v. de driekleur en de kerkelijke vlag.

bij feest

alleen bij heel bijzondere
gelegenheden

BRONNEN EN PUBLICATIES

Burgerlijke Stand : Meeuwen
Wijshagen
Opglabbeek

Parochieregisters : Meeuwen
Wijshagen
Opglabbeek

Gichtregisters : Meeuwen
Opglabbeek

Notariaat

Kadaster 1844 : Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grond-eigenaars en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen.

Atlas der Buurtwegen van Meeuwen (1845).

Volkstelling van 1762.

Weyns, Dr. J. : De molen uit Mol.
In : Bokrijkse Berichten 3

Van de Broek, H. : De Napoleonsmolen te Hamont.

Smet, Werner : Lemmensmolen Kinrooi.

Bauters, Paul : Vlaamse Molens.

Ronse, Alfred : De windmolens.

Sipman, Anton, Molenbouw, het staande werk van de bovenkruiers.

Devyt, C. : De Sint-Janshuismolen op de Kruisvest te Brugge.

Ver Elst, André : De Belgische windmolens in beeld.

Wind- en watermolens van de provincie Limburg : werkdocument.

Molenecho's : Maandelijks orgaan van de V.Z.W. Molenzorg.

Mededelingenblad van de Studiekring "Ons Molenheem".

Gelders Molenboek : Uitg. De Walburg Pers

De praktische gegevens over het malen op de windmolen te Meeuwen werden grotendeels verteld door Willem Geerkens (°1907-+1979), die op deze molen zelf nog gemalen heeft.

Voor de korte voorgeschiedenis van de grond waarop de windmolen werd opgericht mocht ik rekenen op de medewerking van Jean Bosmans.

ILLUSTRATIES (volgend blad)

Links boven : windmolen en molenhuis

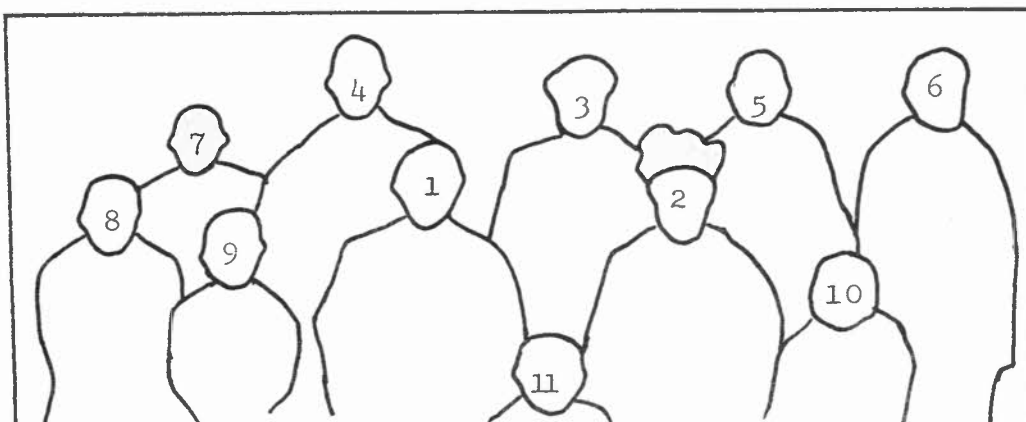
Deze foto dateert van het begin van de jaren '30. In 1935 werd op het woonhuis een verdieping opgetrokken. Molenhuis en boerderij werden afgebroken in 1963. De oudste zoon van Jan Geerkens-Drieskens woont op de plaats waar vroeger de molen en de boerderij gestaan hebben.

Rechts boven : afbraak van de windmolen

Deze foto dateert van 1935.

De wieken zijn weggenomen en het metselwerk tussen de teerlingen is afgebroken. Tussen de teerlingen poseert de laatste molenaar van de windmolen : Jan Geerkens (Zjang vanne Miële). Rechts, op een van de teerlingen, zit de molenaarsknecht. Het meisje op de ladder is Mia Geerkens, de oudste dochter van de molenaar. Links op de voorgrond ligt een molensteen, rechts op de voorgrond ligt de kruiwagen.

Beneden : Familiefoto Geerkens-Claes

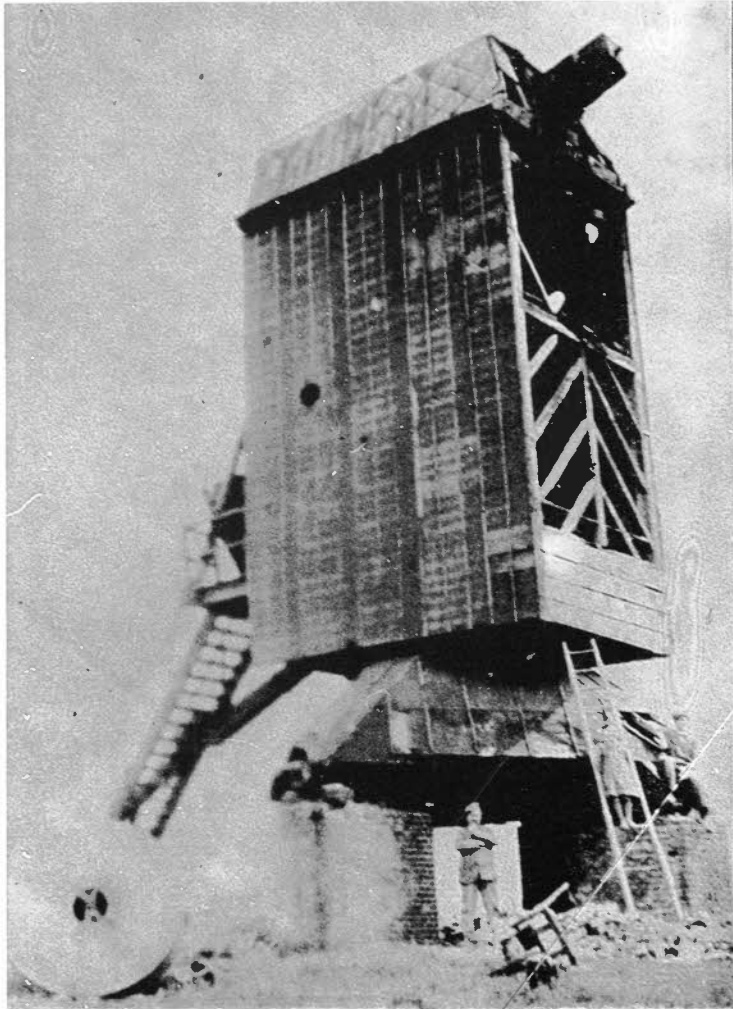
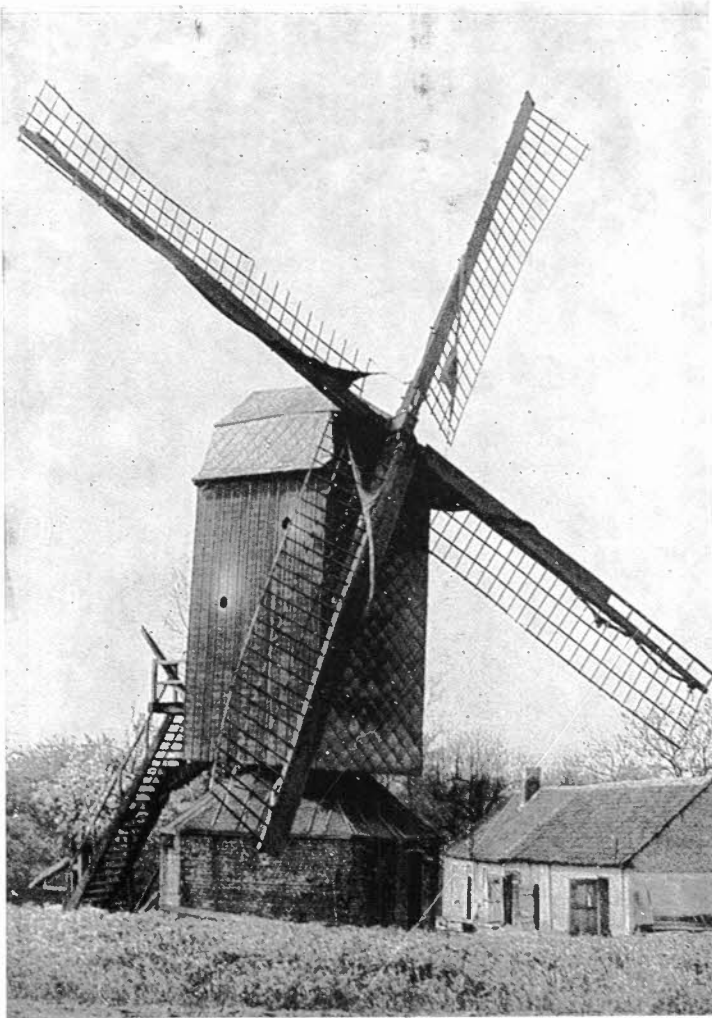

1. Bert Geerkens (Bert vannen Dónnerslaach) °1865	
2. Anna Maria Claes (Annemie Vaoze) °1867	
3. Helena Geerkens °1891	X Louis Hermans
4. Jan Geerkens °1894	X Gertrudis Drieskens
5. Kaat Geerkens °1896	X Herman Bonhomme
6. Marie Geerkens °1899	X Jaak Vandijck
7. Frans Geerkens °1901	X Mina Vliegen
8. Charel Geerkens °1904	X Elisa Brebels
9. Willem Geerkens °1907	X Helena Swennen
10. Lies Geerkens °1909	X Harie Ceyssens
11. Jef Geerkens °1912	X Mia Kerkhofs

Beneden : Zicht van op de Pastorijdijk (thans Beemdstraat)

Deze foto dateert van vóór de Eerste Wereldoorlog. Links, gedeeltelijk verborgen achter 'n linde, ligt het witgekalkte molenhuis met stallingen.

Rechts ligt de oude schuur. Op de achtergrond is het bovenste gedeelte van de windmolen te zien.

VAN HOREN ZEGGEN ...

Wat ich óch dits kiér gaon vertèlle is uich al weer dik fieftich jaor geliéje, wiej 't in mèij nóch altiet sjuún wèèr waas.

Wat dinkd'r det de jóng manne en jónkmanne van Miéve in dèèn tiet 's zónnichts 's aoves diéje ?

Zjust wiej nùuw : drinke vannen dorst dèè ze hàuwe en viér dèè nóch kuúme mees, e stèkske danse in 'ne kaffee buú vruiliej ware en ins guún ùutkieke viér 'n leefste oppe kèrmisse inne dèrpe rónt Miéve, want ze góngen 't ní wiejer zeke es nuúdig waas.

Zuú góng er ins 'n klocht vant Dèrp nao 't Lin. Of 't dao kèrmis waas, of meziekfiést of 't èin of anner zùupfiest, dao moot ich viér lege, det wéit ich zuú zjust uich ní mié. In alle geval, ze ware mèt 'ne man of veer : Willem, Zjefke, Fónske en nóch eme.

En wiej gèit det op 'n kèrmis of e fiést : 'ne plezerigen aovet weert sóms 'ne lange nacht en iér'ste 'r erg in heps, kimt d'n daach al inne locht. En dan begint de mizeriej. Want in dèèn tiet meeste ze gewuúnlik te voet nao hùus guún en det avesèèrde ní zuú goot es ter hiéne guún.

Diej manne vant Dèrp góngge binnenduúr iévert Raffis, dan zaag neet ederèin det ze zuú laat of zaat ware, want int Dèrp diége ze niks lever es dao iéver kalle, en de jóng vruiliej hoofden det ziéker ní te wiéte. Det waas ní goot viér de "commerce", es 'der wèt wat ich bedùul.

Ze ware bekans in Miéve, èrges tèsse Eve(n)s hùus en Vaoze Kepel (= Kapel van de H. Genoveva) op 't Hensem, en neme hàuw hin gezién. Dao waas nóch g'ne mins oppe gang, mèinde ze, want ze wiste van oor nóch tiet. Hiej en dao blafde waal 'ne kaojen hónt aan 'n ketting, mer viér de miérrest waas 't stil.

Mer opins gebiérden ter eet buú ze ní op gerèkent hàuwe. Duúr hin halfslaopende uige zage ze det de Kriespresessiej hin duúr de Kepelstraot tiége kwaam. Doon krège ze bekans de sjrik van hin lève.

Wèè hàuw dao nùuw aan gedacht ? Neme ! Wat nùuw geduún ?

Inins ware ze alle veer zuú neechter es e vors kalf. Ze pókke hinnen noster in de èin hant en in de anner de klak, diej ze kwansies e bit-ske viér 't gezicht hole, viér zich ní te laote kinne. De pestuúr en de minse koste mer dinke det ze uich noch mèt wuiwe guún. Det zies 'ste van hiej ! En ómdet ze ní viérop koste luipe, góngge ze stillekes duúr de hèèlt langs de presessiej. Of ze uich gebèèjt hemme ? Det kan zeen, mer neme zal 't ghiéert hemme. Mer det er inne presessiej opins miér gelache dan gebèèjt wuúrt, zille ziej waal ghiéert hemme.

(naverteld door Jozef Kerfs alias Zjef van Lewiej vanne Smiét)

VOLKSTELLING TE MEEUWEN ANNO 1762

In dit vijfde en voorlopig laatste deel geven we u eerst een overzicht van de officiële, wereldlijke en geestelijke ambtbekleders van Meeuwen in 1762. Daarna volgen de inwoners van het gehucht Luttelmeeuwen.

5. BESTUUR VAN PAROCHIE EN GEMEENTE

	(61)	(62)	(63)	(64)	(65)	(66)	(67)	(68)	(69)	(70)	(71)	(72)
GEHUCHTEN	Pastoor	Kapelaan	Koster	Kerkmeester	Armenmeester	Geestelijken	Burgemeesters	Schepenen	Gemeentesecretaris	Schoolmeester	Gerechtsbode	Officiële jager
Dorp	1	1	1	1		1		1	1	1	1	1
Luttelmeeuwen							1	2				
Hensem												
Gestel					1							
Berenheide												
Koestraat				1			1					
Vliegeneinde												
Luythegge												
TOTAAL	1	1	1	1	1	1	2	3	1	1	1	1

COMMENTAAR

5. BESTUUR VAN PAROCHIE EN GEMEENTE

- (61) Pastoor was E.H. Matthias Rietraet (63 j.)
- (62) Kapelaan was E.H. Paulus Leynen (34 j.)
- (63) De kapelaan was tegelijkertijd koster. Hij liet zich bijstaan door een onderkoster.
- (64) (65) In aantekeningen van Pastoor Vranken Zaliger vonden wij een zekere Jan Ivans als kerkmeester en Petrus Jonckers als armenmeester. Wij vermoeden dat de eerste op de Koestraat woonde en de tweede op het Gestel.
- (66) Behalve de pastoor en de kapelaan verbleef er te Meeuwen slechts één andere geestelijke, nl. oud-kapelaan E.H. Paulus Leekens.
- (67) De eerste burgemeesters van Meeuwen staan vermeld in de rolregisters van 1569. Vanaf toen tot aan de Franse Revolutie zijn er ononderbroken twee burgemeesters geweest. In november 1762 waren dat Hubertus Bullen (41 j.) en Jacobus Stevens (34 j.).
- (68) De drie schepenen waren Arnoldus In de Kuy (50 j.), Theodorus Nijsen (46 j.) en Matthias Bosmans (43 j.).
- (69) (70) De schoolmeester was Henricus In de Kuy (42 j.). Hij was ook gemeentesecretaris. Bovendien tapte hij bier en brandewijn en had hij een winkeltje van zout, zeep en kruiden.
- (71) Gerechtsbode was Jan Servaes (61 j.). Hij woonde alleen in een huisje dat hij huurde.
- (72) Wij veronderstellen dat de prinsbisschop van Luik hier jachtrecht had. De taak van die jager zal zowat die van boswachter of jachtwachter geweest zijn.

LUTTELMEEUWEN

1. Willem GORSSSEN, kleinen eigen winne (27 j.) X Catharina AEGHTEN (33 j.)

- Maria Catharina Gorssen 3 j. 4 m.
 - Helena Gorssen 1 j.

Aldegondis Mossis, dienstmeid (20 j.)

2. Peter OP DEN HEUVEL, eigen winne (56 j.) X Catharina AEGHTEN (54 j.)

- Maria Helena Op den Heuvel 18 j.
 - Catharina Op den Heuvel 16 j.
 - Aldegondis Op den Heuvel 14 j. 3 m.
 - Cornelia Op den Heuvel 10 j.

3. Marten GEELEN, molenaar eigen winne (55 j.) X Elisabeth TRUYEN (40 j.)

- Marten Geelen 23 j.
 - Peter Joannes Geelen 21 j.
 - Elisabeth Geelen 18 j.
 - Anna Christina Geelen 12 j. 2 m.
 - Helena Geelen 10 j.

Agnes Houben, dienstmeid (23 j.)

4. Wilhelmus VAESKENS, eigen winne (64 j.) Wedeman

- Catharina Vaeskens 33 j.
 - Elisabeth Vaeskens 31 j.
 - Joannes Vaeskens 28 j.
 daghuurder
 - Aldegondis Vaeskens 26 j.

5. Theodorus NIJSEN, Schepenen, eigen winne (46 j.) Wedeman

- Maria Elisabeth Nijsen 22 j. 9 m

Theodorus Houben, neefken 10 j.

Theodorus Knevels, dienstknecht 18 j.

Maria Bossers, dienstmeid 35 j.

6. Elisabeth NIJSEN, tochtenerse van de winninge (77 j.) Weduwe Matthis BOSMANS

Matthias BOSMANS, schepen (43 j.) X Maria SMEETS (38 j.)

- Cath. Elis. Bosmans 13 j. 6 m.
 - Maria Ida Bosmans 12 j. 6 m.
 - Peter Joes Bosmans 10 j.
 - Jac. Mathias Bosmans 4 j. 6 m.

Henricus Vliegen, dienstknecht (24 j.)

Margriet Driesen, dienstmeid (29 j.)

Catharina Gaeters, dienstmeid (23 j.)

7. Jacobus LUYTEN, eigen winne (44 j.) X Elisabeth HOUBEN (43 j.)

- Matthias Luyten 17 j. 8 m.
 - Joannes Luyten 13 j. 7 m.
 - Marten Luyten 1 j.

8. Jacobus JUTTEN, pachter (40 j.) X Machtildis LAIJEN (39 j.)

- Maria Christina Jutten 7 j. 8 m.
 - Helena Jutten 2 j. 9 m.
 - Catharina Elisabeth Jutten 2 m. 16 d.

Agnes Jutten, linnen naaierse (35 j.) Zuster van Jacobus Jutten.
Catharina Jutten, linnen naaierse (29 j.) Zuster van Jacobus Jutten.

9. Joannes VAN DIJCK, eigen winne (69 j.) Wedeman.
 - Gertrudis VAN DIJCK (32 j.) X Joannes PALMAERTS (30 j.)
 - Margareta Van Dijck 25 j.
 - Helena Van Dijck 19 j.

Peter Schoes, dienstknecht (33 j.)
Hendrik Lindtmans, schaapherder (18 j.)
10. Catharina AEGHTEN, eigen winnerse (67 j.) Weduwe Paulus JUTTEN
 - Paulus Jutten 30 j.
 - Catharina Jutten 25 j.
11. Josephus HOOGHMARTENS, eigen winne (62 j.) X Helena DREES (50 j.)
 - Joannes Hoogmartens 23 j.

Aldegondis Roex, dienstmeid (23 j.)
12. Matthias NEUJENS, daghuurder (61 j.) X Maria HOUBEN (65 j.)
13. Andreas COLIS, eigen winne (52 j.) X Elisabeth BEUNIS (54 j.)
 - Maria COLIS (28 j.) X Jacobus STEVENS (34 j.)
 - Christina Stevens 4 j. Tegenwoordighe Borgemeester
 - Andreas Stevens 10 m.

Andreas Dreessen, schaapherder (18 j.)
Joannes Philips, koeherder (17 j.)
14. Elisabeth GIJBELS, sittende gehuurt in eene kamer (75 j.)
Weduwe Hendrik CRAYWINCKER
 - Egidius Krawinckel, kledermaker 29 j.
 - Anna Maria Krawinckel 25 j.

Gerardus Snijders, snijdersknecht (22 j.)
15. Petrus VLIEGEN, eigen winne (63 j.) X Anna Maria VRANCKEN (62 j.)
 - Petrus Joannes VLIEGEN (24 j.) X Maria FREIJS (18 j.)
 - Arnoldus Vliegen 18 j.

Arnoldus Vliegen, schaapherder (13 j. 4 m.)
Gertrudis N., dienstmeid (ontrint 25 j.)
16. Jacobus SMEETS, schrijnwerker (34 j.) X Elisabeth NOUWEN (28 j.)
 - Nicolaus Smeets 2 j. 6 m.
17. Leonardus VLIEGEN, eigen winne (56 j.) X Catharina IN DE KUY (48 j.)
 - Joannes Vliegen 28 j.
 - Gertrudis Vliegen 19 j.
 - Catharina Vliegen 14 j. 1 m.
 - Barbara Vliegen 10 j. 7 m.
 - Helena Vliegen 8 j. 8 m.
 - Petrus Vliegen 5 j.
18. Petrus VLIEGEN, eigen winne (45 j.) X Helena ERDELINGEN (40 j.)
 - Jacobus Vliegen 13 j.
 - Anna Elisabeth Vliegen 9 j.
 - Catharina Vliegen 4 j. 7 m.

19. Catharina NIJSEN, eigen winnerse (44 j.), Weduwe Mattheus HOUBEN

- Petrus Jacobus Houben 18 j.
- Mathias Houben 13 j. 5 m.
- Matheus Houben 7 j.
- Anna Catharina Houben 2 j. 5 m.

Renerus Lemmens, dienstknecht (38 j.)
 Maria Weutjens, dienstmeid (26 j.)
 Catharina Voets, dienstmeid (20 j.)
 Silvester Watelings, kleermaker (28 j.)

20. Nicolaus GEELEN, eigen winne (65 j.) X Helena ULENAERS (51 j.)

- Maria Geelen 24 j.
- Elisabeth Geelen 17 j.
- Dina Geelen 15 j.
- Mathias Geelen 6 j.

Catharina Heyligers, wasserse (57 j.)

21. Catharina ROEX, wasserse (51 j.), Weduwe Joannes VLIEGEN

- Helena Vliegen 20 j.

Peter Joannes Berben, onwettig kind (11 m.)

22. Henderick IN DE RIJDT, eigen winne (69 j.) X Elisabeth GEELEN (70 j.)

- Anna Christina In de Rijdt 25 j.

23. Anna VLIEGEN, eigen winnerse (58 j.), Weduwe Jacobus STINAERTS

- Anna Catharina Stinaerts 20 j. 7 m.
- Joannes Henricus Stinaerts 17 j. 7 m.
- Elisabeth Stinaerts 15 j.

Petrus Knevels, dienstknecht (29 j.)
 Anna Vliegen, dienstmeid (22 j.)

24. Jacobus VOETS, huurder van een huisken (59 j.) X Maria SMEETS (52 j.)

- Arnoldus Voets 24 j.
- Niclaes Voets 15 j.
- Joannes Voets 11 j.

25. Jacobus STINAERTS, eigen winne (27 j.) X Maria NIJSEN (36 j.)

- Anna Margareta Stinaerts 9 j. 7 m.
- Cath. Elisabeth Stinaerts 7 j. 9 m.
- Joannes Henricus Stinaerts 5 j. 2 m.
- Maria Stinaerts 2 j. 2 m.

26. Henricus REYNDERS, eigen winne (31 j.), Jonkman

Joannes REYNDERS, broer 28 j.
 Catharina REYNDERS, zuster 25 j.
 Elisabeth REYNDERS, zuster 23 j.
 Petrus REYNDERS, broer 21 j.

"hier niemandt bedelen en gaet van deur tot deure; maer dat staet te noteeren dat alle diegeenen die ick geteekent hebbe arm selver armer sijn als geene die bedelen gaen van Deur tot Deur"

waarmee de pastoor bedoelde :

"Hier gaat niemand bedelen van deur tot deur, maar er dient vermeld te worden dat al degenen die ik als "arm" heb aangeduid, armer zijn dan degenen die bedelen gaan van deur tot deur".

MIÉVER KAL

In de loop der eeuwen hebben de doorgaans goedaardige Meeuwenaars zich een hele voorraad scheld- en spotnamen aangelegd om elkaar eens duchtig "uit te schijten" of "uit te maken" voor alles wat lelijk of vies is.

De oorsprong van dergelijke minachtende uitlatingen houdt in de meeste gevallen verband met opvallende uiterlijke kenmerken of typische karaktertrekken en handelingen, die dan vaak aanschouwelijk gemaakt of versterkt worden door vergelijking met voorwerpen of dieren waarmee men goed vertrouwd is.

Er dient hier meteen opgemerkt te worden, dat vele van die uitdrukkingen in het Nederlands taalgebied vrij algemeen gekend en verspreid zijn. Het zou natuurlijk interessant zijn, te weten welke scheld- en spotnamen exclusief in ons eigen dialect gebruikt worden en welke niet. Maar daarvoor is een echte diepgaande studie nodig. Hetzelfde geldt voor het onderscheid tussen scheld- en spotnamen die nog frequent gebruikt worden en andere waarmee alleen de al wat oudere dialectsprekers vertrouwd zijn.

Ofschoon ik nooit het voorrecht heb genoten, getuige te zijn van echte scheldlitanieën, meen ik toch dat de hiernavolgende uitdrukkingen in Meeuwen gekend zijn en van tijd misschien nog eens gebruikt worden om "lelijk te doen" of te laten blijken dat men iets of iemand "laag opheeft".

Het is zeker niet de bedoeling om van deze bijdrage een "Handleiding voor het Schelden en Spotten" te maken, noch om er een echte taalkundige studie van te maken. Voor wat het eerste betreft zou ik tekort schieten waar het om volledigheid gaat en wat het tweede betreft denk ik dat een aantal lezers té uitvoerige taalkundige beschouwingen saai vindt. Daarom heb ik de toelichting betreffende oorsprong en betekenis beperkt.

Bij het lezen van de lijst moet men rekening houden met hetgeen volgt :

- De uitdrukkingen zijn alfabetisch volgens "kernwoorden" gerangschikt. Het kernwoord is onderlijnd. Begeleidende adjectieven staan tussen haakjes.
- De bij de toelichtingen gebruikte tekens zijn eenvoudig : na (=) volgt de Nederlandse of vernederlandste schrijfwijze van het kernwoord, na (:) volgt een korte omschrijving van de betekenis, na (<) volgt de vorm waaruit de uitdrukking is ontstaan.
- Het is wenselijk dat men de aanhef "Is mich det ..." voor elke uitdrukking herhaalt.

Aanvullingen en opmerkingen worden in dank aanvaard en achteraf gepubliceerd.

IS MICH DET ...

1. 'nen aansteller < zich aanstellen
2. 'nen (liéliken, nùuwsjiérigen) aap
3. 'n ambetant jónk < Fra. embêtant
4. 'nen (echten, fermen) ambetanterik < Fra. embarras
5. 'nen (dikken, gruuten) ambrasmaker
6. 'nen apekop
7. 'nen apekrets
8. 'ne (fienen, lestigen, leven, raren
sjuúnen) apostel
9. 'nen artist
10. 'n astrant menneke < Fra. assurant
11. 'nen astranterik
12. 'ne (fermen, fiene, sjuúnen) atleet
13. 'n (dik, klèin) baaske
14. 'n (aardige, hiél) baej = baai
15. 'ne baldadiger
16. 'ne bandiet
17. 'ne bangerik
18. 'ne (fiene) barón : iemand die de grote heer uithangt
iemand die weinig verricht
19. 'ne baster = bastaard
20. 'n bazel < bazelen
21. 'ne bazelèèr
22. 'ne bèddezèiker : iemand die bedwatert
23. 'n bèdel < bedelen
24. 'ne bèdelèèr
25. e bèdelwief
26. 'ne bèèr (van 'ne mins)
27. 'ne (magere) bèkkem < "bèkking" = bokking
28. 'ne (gruúte) belhamel
29. 'ne (aardige, dikke, hiéle) bengel
30. 'ne (fiene, lestige) bèrger = burger
31. 'ne beul (van 'ne mins) : wreedaardig of sterk persoon
32. 'n bibber < bibberen
33. 'ne bibberèèr
34. 'ne (kale) biegel < "buidel" = zak
35. 'ne biejdehante bliksem = bijdehand
36. 'ne biejvùster : speler die tijdens het knikker-
spel de "schietende" vuist niet
stilhoudt, maar naderbij beweegt

37. 'n biést (van 'ne mins) : ruw of gierig persoon
38. 'n (giftige, kaoj, mottige, sjûuw, stóm) biést
39. 'ne (vùule) bing
40. 'ne binnebiér = binnenbeer
41. 'n (ferm, dikke, gruúte) blaos = blaas (< Fra.blagueur)
42. 'ne blagèur : iemand die het grote woord voert
43. 'ne (dikke, lèije) bloomzak = bloemzak
44. 'ne (geliérde) bol = hoofd
45. 'ne (hèije, magere, stieve) bók
46. 'n boksemiej < "boks" = broek + "miej" = Maria meisje dat bij voorkeur lange broek draagt
47. 'ne bóksesjieter
48. 'ne bóksezèiker
49. 'ne (strùuse) bónk
50. 'ne (lómpe, stómme) boor = boer
51. 'ne borelimmel
52. 'n boretrien < "bore" = boeren + "trien" Catharina
53. 'n (lèij) brats < "bratse" = straatlopen
54. 'ne bratser
55. 'n bratsel < "bratsele" = morsen
56. 'ne bratselèèr
57. 'n breejheks : hen die op eieren broedt
58. 'n bril < "brille" brullen : luid wenen
59. 'ne brilaap
60. 'ne briller
61. 'n (dikke, lèij) brók = broedhen : dik of lui persoon
62. 'ne bruútsprefiét = broodprofeet : iemand die steeds voorspellingen doet, waaraan men geen gevolg moet hechten
63. 'ne brùut : iemand die brutaal of ruw is
64. 'ne brùutzak
65. 'ne (lange, magere) buúnstaak = boonstaak
66. 'nen daaksjieter = dakschijter : duif die geen of slechte sportduif is
67. 'n dazel < "dazele" = leuteren
68. 'nen dazelèèr
69. 'nen (klèinen) debber < "debbere" = trippelen
70. 'ne dègeneet = deugniet
71. 'n (vùul) del : slordige vrouw, slons
72. 'n (klèin) dèpke = dopje : klein persoon
73. 'nen (kaojen, zwarten) dievel = duivel

74. 'n dievelskint
 75. 'nen dievelskop
 76. 'nen dikkop : iemand met een dik hoofd of gewichtig persoon
 77. 'nendikzak
 78. 'nen (halven) dille = dulle/dolle
 79. e (fien, mager, gek) dink = ding : meisje
 80. 'nen dòmmerik
 81. 'nen duiferik = doverik : iemand die doof is
 82. 'nen draejstart = draaistaart : iemand die altijd weifelt, die niets onderneemt
 83. 'nen drèiser < "drèisen" : niet weten wat men moet doen, aarzelen
 84. 'nen drèiskluút
 85. 'nen drenger : lastig, koppig persoon
 86. 'nen driége = droge : iemand die saai is of iemand die droge grappen vertelt
 87. 'nen drollige : gewichtig persoon (Fra. duc)
 88. 'nen (dikken) dùuk : iemand die veel eet en toch mager blijft
 89. 'nen dùurjager
 90. 'n (àuw, gekke, lèij, zotte) duús = doos
 91. 'nen èi(n)vellige = "eenvellig" : iemand die vlug kwaad wordt
 92. 'nen ermootsbiegel < "ermoot" = armoede + "biegel" : armoedzaaier
 93. 'ne (leven) ingel = engel
 94. 'n (àuw) faggel : oud vrouwmens; slonzige vrouw
 95. 'ne faridzjiéjer = farizeeër : schijnheilige of iemand die graag anderen kwelt
 96. 'n (liélike) feeks
 97. 'n (fien) femel : teer, tener meisje of vrouw
 98. 'ne femelèèr < "femelen" = fluisteren
 99. 'n fezel < "fezelen" = fluisterend spreken : kwaadspreekster
 100. 'ne fezelèèr
 101. 'ne fienerik = fijnerik
 102. 'ne (dikke, gruúte, halve) flap : gek, zot
 103. 'n (lèij) flats < "flatsen" : log gaan waardoor lawaai ontstaat
 104. 'ne (gruúte) flatser
 105. 'ne flàuwerik
 106. 'n (gekke, zotte) flèit = fluit
 107. 'n flets < "fletsen" : vleien
 108. 'ne fletser
 109. 'n fletskónt
 110. 'ne flikfluier = flikflooier
 111. 'ne fritselèèr < "fritsele" = frutselen
 112. 'n fùutel < "fùutele" = foetelen (Fra. foutre)
 113. 'ne fùutelèèr
 114. 'n fùutelheks

OUDE BOERDERIJNAMEN
VAN LUITHEGGE EN LUTTELMEEUWEN

In de eerste jaargang van dit tijdschrift begonnen we met een reeks artikelen over oude boerderijnamen van Meeuwen. We gaven toen - gespreid over twee nummers - een overzicht van oude boerderijnamen van de gehuchten Hensem en Broekkant.

Nu is het de beurt aan de boerderijnamen van de gehuchten Luithegge en Luttelmeeuwen. Voor wat de ontwikkeling van deze nederzettingen betreft, zijn er argumenten om aan te nemen dat ze jonger zijn dan die van Hensem. Toch vinden we reeds vermeldingen rond 1500 : zo in 1476 "Jan gylis van Luttelmeeuwen" (H.M.23, 18v.) en in 1536 "lijsken in geen luijthaech, neess in die luijthaech" (H.M.III, 18).

Misschien vraagt u zich af waarom wij bepaalde gehuchten samennemen b.v. Hensem en Broekkant, Luithegge en Luttelmeeuwen, enz. Dat komt doordat het aan elkaar grenzende gehuchten zijn. En precies om die "begrenzing" gaat het.

Voor zover het om de oudste nederzettingskernen gaat, vormt de lokalisering van deze gehuchten geen enkel probleem. Naargelang die nederzettingen zich in de loop der eeuwen hebben uitgebreid, zijn de grenzen in sommige gevallen minder duidelijk geworden. Natuurlijke grenzen bleven ongewijzigd. Zo is de Aa(-beek) voor de Meeuwenaren nog altijd een duidelijk waarneembare grens tussen de gehuchten Luithegge en Berenheide, Luttelmeeuwen en Broekkant, Dorp en Broekkant, Vliegheinde en Gestel.

De kadastrale afbakening van een gehucht daarentegen, komt niet altijd overeen met de door de eeuwen heen gegroeide afbakening van wat in de volksmond de "nao-ber" (= nabuur) genoemd wordt. Vandaar situeringen als b.v. "Wouters goet tot luttel mewen gelegen" (H.M. 24b, 72v.) en "Wouters goed, liggende gehucht Luitheg" (Notaris Wadeleux 1855, min.2328).

In gichtregisters van Meeuwen worden "Achten", "Wouters", "Bosmans" en "Nijsen" op het gehucht Luttelmeeuwen gesitueerd. Kadastraal (1844) vallen de eerstgenoemde drie onder "Luythegge, het Gehucht". In de lijsten der Parochianen van 1871 (pastoor Indekeu) en 1882 (pastoor Claes) worden ze alle vier tot het gehucht Luythegge gerekend. Bedoelde lijsten zijn interessant, omdat ze ook de volkse benaming van de boerderijen vermelden.

Om praktische redenen behandelen wij in deze aflevering alle boerderijen vanaf het kruis onder de linde, aan het begin van de "Luythegger straat" (zie kaart). De andere boerderijen (Luttelmeeuwen) worden in de volgende aflevering behandeld.

De nummering van de boerderijnamen komt overeen met de nummering op de bijgevoegde situeringskaart, die de toestand weergeeft zoals die ongeveer 100 jaar geleden was.

Sommige boerderijen hebben we in een cirkeltje geplaatst om aan te duiden dat ze thans volledig verdwenen zijn en er op die plaats geen bebouwing meer te zien is. Dat neemt niet weg dat er soms nog sporen van de vroegere bewoning zijn overgebleven, b.v. een waterput, een lindeboom, een stuk heg, fruitbomen e.d., en alles wat er misschien nog in de grond zit, b.v. overblijfselen van fundering, scherven, e.d.

1. A ACHTEN

- 1471 wilhem aechten HM 23, 13v.
 1476 vranck aechten HM 23, 17v.
 1485 hylken aechten HM V, 27r.
 1494 Wilken aechten soen wilken HM V, 48v.
 1532 Reijner aechten HM III, 19.
 1549 Franck aichten, van zynen guederen tot Luttel meuwen gelegen Comende van Jan Kippen ende henrick paulus wegen CA 303, 12v.
 Peter aichten, vanden voirscreuen aichten gueder gedeylt tot Luttelmeuwen gelegen CA 303, 31 v.
 1557 Jan achten HM 1, 3v.
 1569 Jan mouwartz als man ende momber lysbeth achten HM 2, 36r.
 1693 Quijtscedinge Jan aechten In behoefte giel aechten synen Broeder "wee- gens sijn aenpaert oft kintsgedeijlte van aechten goet tot luttel meuwen gelegen" HM 24, 85v.
 1769 van achten goederen .. op het luttel meuwen gelegen HM 26, 96r.
 1845 de pachtery, genaemd Achtenplaats; gelegen in het gehucht Lutheg, Wadeleux 1845, min. 1047.
 1850 van achten, gelegen in het gehucht Luitheg Wadeleux 1850, min. 1551
 1871 Achten (PM)

Verklaring

Is een metronymicum (eigenaam, gevormd naar de naam der moeder), afgeleid van Agatha, met vleivormen als Aacht, Aagje; uit het Grieks agathos = goed
 Het boerderijtje tegenover het kruis werd volgens de lijst van pastoor Indekeu (1871) "Kleine Achten" genoemd.

2. STEEN

- 1707 een stuck lants op den steijn in de Luythege MK 1, 8 r.
 1755 een stuck ackerlants gelegen op den steyn MK 2, 13r.
 1871 In den Steen (PM)

Verklaring

cfr. Molemans, Toponymie van Overpelt, 1976.
 Naar een steen - een oude grenssteen ?

3. MANS

- 1476 peter man tuycht HM 23, 17r.
 1478 op pande peter mans HM 23, 31 r.
 1535 in eijnen bampt gelegen voer Jan Man doer HM III, 18.
 1569 Koen mans HM 2, 6r.
 1685 Corst cillen heeft met consent synder huysvrouwe Catharina Nysen gegicht Jan nijsen alias mans in syn aenpaerte ende kindtsgedeylte in mans goet aen de Luijthege gelegen HM 24, 29r.
 1854 "op de pachterij bekend onder den naem van Mansplaats gelegen in het gehucht Luitheg" Wadeleux 1854, min. 2110.
 1871 Mans (PM)

Verklaring

"man" had in het Middelnederlands verschillende betekenissen : 1) mens
2) man 3) knaap, prins (?) 4) het mannetje van dieren 5) getrouwd man,
echtgenoot 6) leenman, vasal 7) dienstman, horige 8) scheidsrechter.

4. L I N S E N (of Thaens)

1871 Linses (PM)

Verklaring

Afgeleid van de voornaam "Lins" of familienaam "Linsen".

"Lins" is een Limburgse, verkorte vorm van Laurentius, uit het Latijn en betekent "uit Laurentum", ook in verband gebracht met laurier, dus "de gelauwerde".

Thaens, naar de toenmalige bewoners Leonardus Thaens, weduwnaar en zijn broer Jacobus Thaens.

5. D U I V E L S B R O E K

De boerderijnaam treffen we niet aan in de archiefbronnen, wel de naam van het perceel waarnaar ze genoemd is.

1479 ii morghen bamps ghelegen in dat duvelsbroeck HM 23, 45v.

1741 het duyvels brock HM 25, 34v.

1788 Bemd genaemt het Duyvelsbroek HM 31

Verklaringduivel

Schönfeld, Veldnamen in Nederland, 1950 geeft als verklaring "onvruchtbaar land stond in een slechte reuk, het was des duivels". Wat lelijk en onvruchtbaar is wordt gaarne in verband gebracht met de duivel, toonbeeld van lelijkheid. Andere samenstellingen met duivel b.v. duivelskot (Neerpelt), duivelspad, duivelskoel (Rekem), duivelsgat (Maaseik).

broek

Moeras, poel, laaggelegen drassig land.

In de volksmond werd deze boerderij door sommigen de "dievelskist" genoemd.

6. L U I T E N

1471 Reymbout luyten HM 23, 3r.

1477 lysbeth luyten HM 23, 26v.

1481 peter luyten HM 23, 62v.

1498 willem luyten HM V, 62v.

1549 Agnes Luyten, Claes Luyten

vanden hoff mit zynen toebehoir genandt die luythaich tusschen meuwen ende Elecom aen die gemeynt gelegen CA 303, 11v.

1696 Opheldinge Jacob luijten, marten haegens, man van Maria Luijten ende de kinderen van Reijner Luten

"het aenpaert van syne suster Elisabeth luijten affcoemende van Luten goedt" HM 24, 108r.

1723 "ende haer paerthe van anna maes in luijten goet in die luijthege

- gelegen .. naer doet van haeren man zaliger Peeter Luijten" HM 24b, 83r.
- 1760 Jacobus Lijten, Elisabeth lieten en andries nouwen uxoreo nomine¹ .. hebben gecedeert ... hunne aenpaert in liete goederen gelegen in de liet heijde, .. aen jan Lieten present HM 26, 5v.
- 1851 "de pachterij bekend onder den naem van Luyten plaets, liggende in het gehucht Luythegge, ... Wadeleux 1851, min. 1726.
- 1871 Luiten (PM), met als toenmalige bewoners Jacobus Luiten, Theodorus Luiten, Maria Helena en Maria Elisabeth Luiten.

Verklaring

metronymicum, afgeleid van de persoonsnaam Lu(i)tgard, tweestammige Germaanse naam. Het eerste element liud- betekent "volk, lieden, vrije mensen, krijgers", en -gard betekent "omheinde, dus beschermde ruimte" of "staf, gard".

Lutgardis : beschermster van het volk.

(1) uxoreo nomine : in naam van zijn echtgenote

7. ULENAERS

- 1473 leonart ulener HM 23, 14v.
- 1478 Jan Uleners HM 23, 41r.
- 1492 lenart uleneers HM V, 29r.
- 1531 gelegen metter andere syden aen pouwels uleners erff HM III, 18
- 1534 in dij luuthage ... beneuen pouwels Uleners erff geheyten smysmans goet PW 1, 16r.
- 1549 Vaes Uleners, **van huys ende hoeft in die** strait te luttel meuwen gelegen CA 303, 11v.
- 1674 Thijs Uleners in de Luijthegge HM 24, 9r.
- 1723 "150 guldens capitael staende geaffecteert op Leijs ulenaers panden ... in die luijthegge gelegen" HM 24b, 83r.
- 1871 Uleners (PM)

Verklaring

Van Middelnederlands "ulen, hulen" : Nederlands "huilen" of van Middelnederlands "ule, uul" : Nederlands "uil".

Deze woorden zijn onderling verwant en gaan terug op dezelfde Indogermaanse stam. Vergelijk b.v. Oudhoogduits "hiulon, hiwilon" : jubelen en "huwila" = uil.

8. OP DE HEI

- 1871 Op de hei (PM)

Verklaring

Boerderij genoemd naar de plaats waar ze gelegen was. De heide die hier bedoeld wordt is de Manselarenheide boven de Duivelsbroeken, grenzend aan Ellikom. Ook Luythegger Heide genoemd.

In 1881 woonde daar Jacobus Luyten (= Kiépke Liete), die gehuwd was met Anna Maria Erdekens.

9. TEERISKE

1846 Waltherus Raemakers (PM)
 1871 Waltherus (PM)
 1881 Bij Teeriske (PM)

Verklaring

Afgeleid van de voornaam Waltherus. Het gaat hier om een zekere Waltherus Raemakers van Ellikom. In 1846 was hij 32 jaar en gehuwd met Anna Catharina Aerts (29 j.). In 1881 woonde Waltherus nog altijd op dezelfde plaats.

10. VAN ES

1871 Van Es (PM)

Verklaring

Boerderij genoemd naar de toenmalige bewoners : Pieter Jan Van Es, gehuwd met Catharina Elisabeth Wolter.

Van Es : afkomstig van Es (plaatsnaam).

Voor meer gegevens over de familie Van Es van Meeuwen, zie :

Geerkens, Godelieve : De Pauselijke Zoeaven.

De familie Van Es.-

In : De Reengenoten

Jg. 2, nr. 2 blz. 12-36

11. SCHEPERS

1871 Scheepers (PM)

Verklaring

Boerderij genoemd naar de toenmalige bewoners Peter Jacobus Schepers, gehuwd met Maria Wolter.

Deze boerderij werd in de volksmond "biej de Witte (Kuúb)" genoemd.

Voor meer gegevens over de familie Schepers, zie :

Geerkens, Godelieve : De Pauselijke Zoeaven.

De familie Van Es.-

In : De Reengenoten

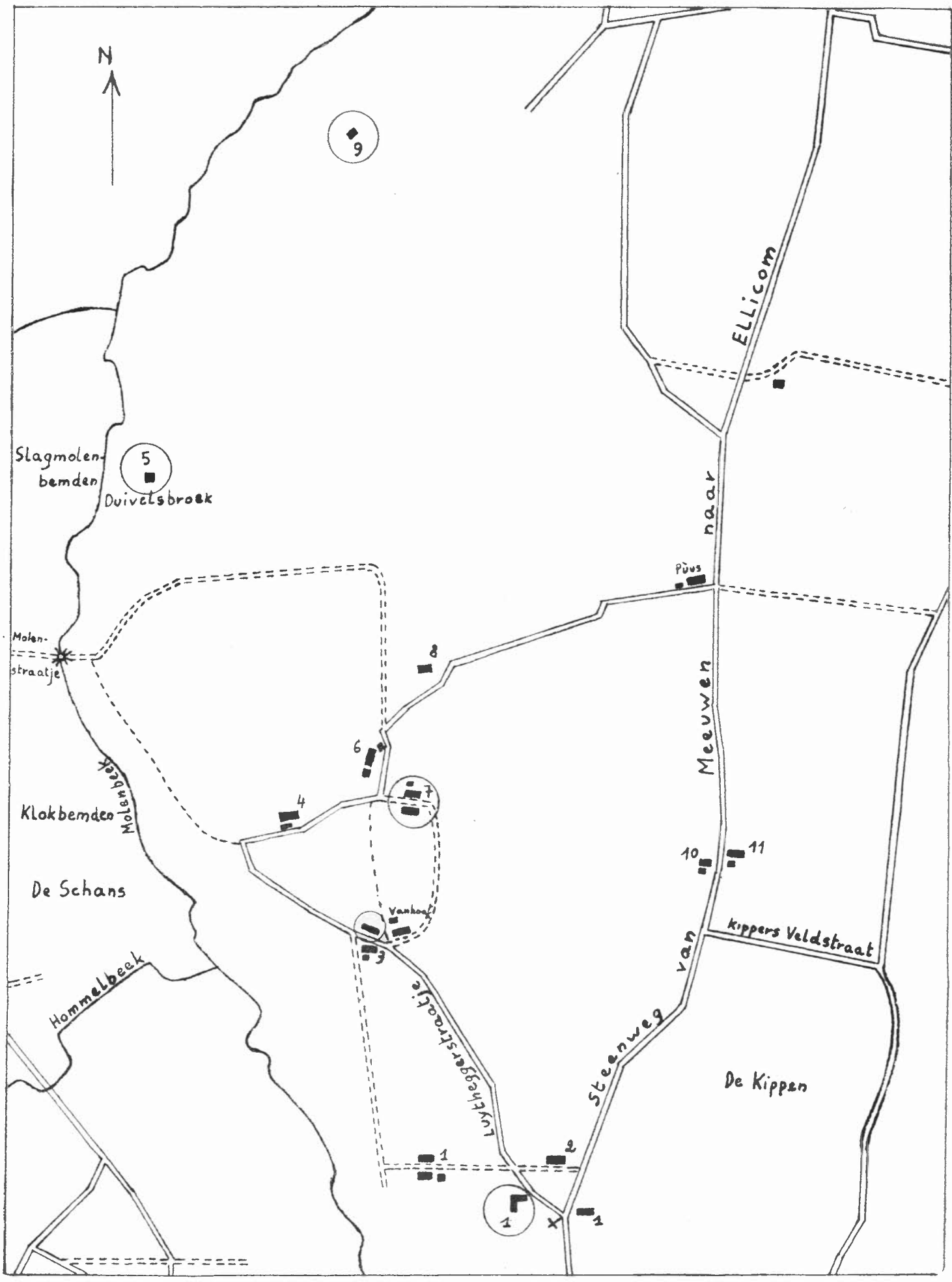
Jg. 2, nr. 2, blz. 12-36.

Recenter zijn "VANHOOF" en "PÙUS". Zij dateren van rond de vorige eeuwwisseling.

Het ware interessant, indien wij U al deze boerderijen konden tonen zoals ze er voor 1900 uitzagen. Dit kan helaas niet, omdat we geen foto's hebben. Maar misschien hebben onze lezers die wél. Bezorg ze ons ter inzage.

De volgende bijdrage gaat over de boerderiën van Luttelmeeuwen.

Tot zolang !

B R O N N E N

1. Rijksarchief Hasselt
 - 1.1. Registers van de Schepenbank van Meeuwen, 1 tot 31 (HM)
 - 1.2. Losse Stukken, I tot V (HM)
 - 1.3. Kerkelijk Archief van Meeuwen, 1 tot 7 (MK)
 - 1.4. Cijnsregister Aldenbiesen (CA)
 - 1.5. Notariaat : Wadeleux, Notarissen te Bree 1831-1875
 2. Parochiearchief Meeuwen (PM)
 3. Parochiearchief Wijshagen (PW)
-

LIED VAN MEEUWEN

Welk dorp heeft er een vogelnaam ? Meeuwen !
 Waar is het voor te wonen aangenaam ? Meeuwen !
 Waar leeft men graag in vrolijkheid ?
 Waar geeft men den armen gastvrijheid ?
 Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen !

Waar vindt men koeien zwart en bont ? Meeuwen !
 Ook meisjes zedig net en pront ? Meeuwen !
 Ook jongelingen struis en fijn ?
 Zeg eens waar moet men daar voor zijn ?
 Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen !

Waar vindt men akkers wel beplant ? Meeuwen !
 Ook beekjes vloeien ten allen kant ? Meeuwen !
 Met schone malse weide omroomt ?
 Waar menig paar van liefde droomt ?
 Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen !

Waar ook de nachtegaal en wind ? Meeuwen !
 en het geruis in de aren ruist ? Meeuwen !
 Van bijen en waar hoort men het lied
 van botvink, leeuwerik of bokiet ?
 Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen !

Waar vindt men knapen fris en kloek ? Meeuwen !
 Ook meisjes onder den arm en in 't boek ? Meeuwen !
 Blij opgeruimd ter schole gaan
 Van alle kanten kome ze aan.
 Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen !

Waar vindt men een schone tempel Gods ? Meeuwen !
 Die pronkt met nieuwen toren trots ? Meeuwen !
 Waar stemt het hart tot vurigheid
 In het huis van Gods Majesteit ?
 Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen !

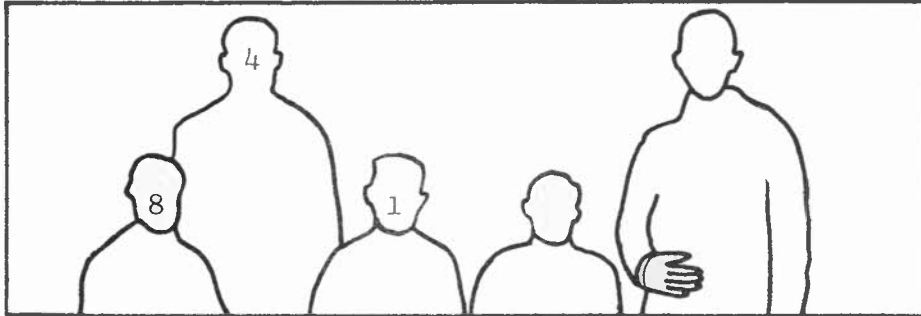
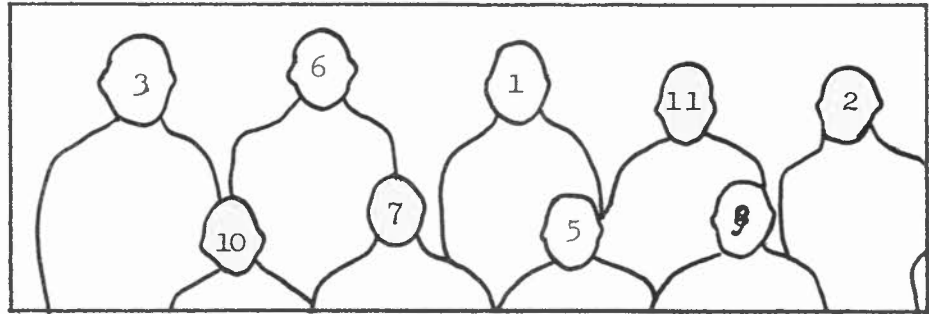
Welk dorp is er uitgestrekt ? Meeuwen !
 Uit welchen grond men veel vruchten trekt ? Meeuwen !
 Den goeden dag, mijn lied is uit.
 Vrienden, ik trek er uit.
 Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen ! Meeuwen !

Aldus opgetekend te Meeuwen op 1 januari 1943 door
 Martinus Ulenaers Valstraat 2 Meeuwen

Wie kent de makers ? En wie de noten ? Vertel het aan de Reengenoten.

Weggevoerden 29 november 1916

1. VLIEGEN, Petrus Henricus = Hariej van Kuúb Vlege
 zoon van Jacobus Vliegen
 Aldegondis Boonen
 °Meeuwen 5 september 1892
 +Meeuwen 25 oktober 1919
2. DREESEN, Hendrik Frans = Hèinke/Rikske (van Piér) Pùs
 zoon van Petrus Dreesen
 Maria Cornelia Reumers
 °Meeuwen 16 mei 1897
 +Meeuwen 11 juni 1921
3. HOUBEN, Henricus = Hèin/Rik (van Jentje) Smèèts
 zoon van Petrus Joannes Houben
 Aldegondis Schoofs
 °Meeuwen 20 februari 1891
 +Meeuwen 26 juli 1927
 X Maria Camps
4. KERKHOFs, Joseph = Zjefke (van Kuúb) vannen Haas
 zoon van Jacobus Kerkhofs
 Maria Catharina Biesmans
 °Meeuwen 21 mei 1898
 +Meeuwen 31 december 1939
 X Maria Dymphina Paesen
5. HOYDONKX, Petrus Joseph = Zjefke Slègers
 zoon van Petrus Jacobus Hoydonkx
 Anna Maria Elisabeth Vandebosch
 °Meeuwen 23 januari 1891
 +Meeuwen 8 januari 1944
 Ongehuwd

6. HILVEN, Joannes Josephus = Zjef(ke) vanne Sjriejer
 zoon van Joannes Hubertus Hilven
 Wilhelmina Moors
 °Meeuwen 17 juni 1893
 +Genk, 1946 (?)
7. INDEKEU, Jacobus = Zjaak vannen Draej
 zoon van Andreas Indekeu
 Anna Maria Plessers
 °Meeuwen 1 februari 1891
 +Meeuwen 12 januari 1957
 X Maria Catharina Vaesen
8. SOONS, Joannes Martinus = Tien(is) van Marte (Kiébers)
 °Opitter 20 november 1895
 +Glons 1 juli 1969
 X Gertrudis Derenette
9. KERKHOFs, Alfons = Fónske vanne Sprenger
 zoon van Paul Henri Kerkhofs
 Elisabeth Smits
 °Meeuwen 21 februari 1899
 +Meeuwen 17 juli 1971
 X Eliza Kwanten
10. CAMPS, Matthijs = Tjeu/Ties (van Rik) vanne
 Sjöumèker
 zoon van Joannes Henricus Camps
 Maria Helena Smits
 °Meeuwen 16 april 1897
 +Houthalen 16 december 1975
 X Maria Kerfs
11. VROLYKX, Joannes Martinus = Tengske Plessers
 zoon van Christianus Vrolykx
 Catharina Elisabeth Schoofs
 °Meeuwen 20 februari 1891
 +Peer 17 juni 1979
 X Bertilia Loos

WEGGEVOERDEN : WIJCHMAAL 29 NOVEMBER 1916

INLEIDING

De trouwe lezers van dit tijdschrift weten dat dit de derde aflevering is van een reeks die handelt over de Eerste Wereldoorlog.

Uit de eerste aflevering, zowat een jaar geleden gepubliceerd in De Reengenenot jg. 2 nr. 1 bleek, dat er toen nog vier Meeuwense oudstrijders (1914-1918) in leven waren.

Ondertussen is dit aantal gehalveerd. Op 29 juli 1982 overleed in Meeuwen ereveldwachter en oudstrijder JOZEF GEERS en op 12 september 1982 overleed in Antwerpen PETER JOANNES SCHROOTEN (Zjang Kerfs). Beiden zijn in Meeuwen begraven.

Bij het verschijnen van de tweede aflevering, die handelde over de gesneuvelde oudstrijders van Meeuwen, deden wij een oproep tot de bevolking om ons inlichtingen te verschaffen over het wedervaren van de elf van Meeuwen die op 29 november 1916 in Wijchmaal werden opgepakt. Van de enorme medewerking die wij kregen, kunt u zich vergewissen op de laatste bladzijde.

Het probleem waarmee wij voorheen de meeste moeite hadden, nl. het vinden van oude foto's, was dit keer vlug opgelost. Toevallig vonden wij onmiddellijk een oude groepsfoto van negen van de elf weggevoerden. Wij hopen dat iemand nog een betere foto bezit dan de foto die wij hebben gebruikt om te publiceren.

Aangezien alle weggevoerden van Meeuwen inmiddels overleden zijn, waren wij voor een relaas van de feiten aangewezen op het mondelinge ooggetuigeverslag van JOZEF FEYEN (°24 september 1895), vader van burgemeester Leopold Feyen. Daarnaast kwamen wij nog in het bezit van een geschreven ooggetuigeverslag van JAN VANDEWAL van Bree, "Belevenissen van een weggevoerde werkweigeraar 1914-1918", en een foto waarop twee andere weggevoerden van Meeuwen staan.

Het verhaal dat wij publiceren bestaat uit drie delen :

1. Voor wat de feiten in Wijchmaal betreft, hebben wij geprobeerd om de sfeer die er die dag heerste, op te roepen aan de hand van een verhaal rond een fictief gezin.
2. Voor wat de reis en de gebeurtenissen in Kassel (Duitsland) betreft, hebben wij ons gebaseerd op een uitgebreid vraaggesprek met Jef Feyen, hier en daar aangevuld met gegevens uit het ooggetuigeverslag van Jan Vandewal.
3. Aansluitend daarop publiceren wij drie volksliedjes die door de weggevoerden zelf werden gemaakt. Deze liedjes zijn onvolledig en de juiste zangwijze is ons niet bekend.

Wij bezorgt ons eens de volledige tekst ?

Hoe graag hadden wij ook nog iets verteld over het wedervaren van elk van onze weggevoerden afzonderlijk. De noodzaak om dit tijdschrift financieel haalbaar te houden, dwingt ons ertoe, dit gedeelte naar het volgende nummer te verschuiven.

Volgende keer zullen wij het hebben over de krijgsgevangenen. Om uw medewerking te vergemakkelijken, geven wij hier de namen waarover wij beschikken : Thaens Hubertus, Geerts Charles, Bullen Jozef, Vaesen Jozef, Smeets Martinus, Vanbuel Pieter, Schepers Alfons, Vanbaelen Jan, Vanbaelen Jacobus, Moors Ferdinand, Hilven Wilhelmus.

Met foto's, documenten en inlichtingen kunt u terecht bij de Reengenenoten.

En nu ons verhaal.

1. Het was stil in de Kempen op die koude novembermorgen van 1916. Alles was witgerijmd en op het water in de karsporen stond een laagje doorzichtig ijs. Het was bijna winter.

Schamele, leemleke boerderijtjes zaten verlegen bij elkaar, omdat zij hun armoedigheid niet meer konden verbergen onder de dichte kruinen van notelaars en linden. Hier en daar kroop een sliert witte rook over de rand van de schoorsteen.

Beneden bij het vuur zaten de kinderen, bibberend in hun nachthemd. Hun spitse gezichtjes zagen er vaal en moe uit. Op de kast, voor het beeld van het H. Hart, brandde een gele kaars.

De kinderen begrepen er niets van. Het was woensdag. Andere dagen moesten zij zich altijd haasten om naar school te gaan. Nu was er geen school. Misschien woonden er weer stoute soldaten in de school.

Vader en de twee grote jongens zaten aan tafel somber voor zich uit te staren. Er werd niet veel gesproken. Vermoedelijk had het iets te maken met moeder, die zenuwachtig heen en weer draafde en af en toe met de punt van haar geruite voorschoot door haar betraande ogen wreef.

In het woonvertrek rook het naar dennenaalden en gebrand koren.

Terwijl een van de jongens de voering van zijn klak begon los te peuken om er een zakmes in te steken, stopte vader zijn pijp met gedroogde bonebladeren.

Hij veegde de stukjes die op tafel waren gevallen terug in het zakje en ging naar de haard om zijn pijp aan te steken. De kinderen schoven gedwee opzij.

Op tafel lag een oude kussenovertrek met daarin een paar samengebonden schoenen en wat kleren. Moeder nam voorzichtig de kaars voor het beeld weg en verdween ermee in de kelder. De kleinste volgde haar op zijn blote voetjes en bleef in de deuropening staan. Verder durfde hij niet. Even later kwam moeder terug uit de kelder. In de ene hand hield ze de kaars en met de andere hield ze haar gevulde voorschoot op. Ze zette de kaars terug op de kast, ging naar de tafel en maakte haar voorschoot leeg : een brood, een stuk Amerikaans spek en wat gedroogde appels. Dat was alles. Met de punt van het brood mes sloeg ze een groot kruis op de rug van het brood en sneed het brood middendoor. Een helft liet ze op tafel liggen, de andere helft stak ze met het spek en de appels in de kussenovertrek, die ze toetrok en met een stevige knoop dichtbond.

De kinderen waren ondertussen nieuwsgierig rond haar komen staan. Hun donkere oogjes keken begerig naar het stuk brood op de tafel.

Buiten blafte opeens de hond. Ze hoorden hoe hij een eind de straat op liep.

Net toen moeder een stuk hout op het vuur wilde leggen, werd er geklopt. Ze bleef een ogenblik roerloos voorovergebogen staan en toen liet ze het stuk hout vallen. Vader keek naar de klok en stond op. Het was iets over achten. Terwijl hij langzaam de deur opendeed, sloop de kou langs hem naar binnen.

"Huij !" zei iemand. "Huij !" antwoordde vader zonder de pijp uit zijn mond te nemen. Hij aarzelde even, draaide zich om en wenkte met het hoofd. "Kóm !" zei hij tot de jongens. "Ve mote guín, anners kuúme ve te laat." En toen deed hij iets wat hij nog nooit had gedaan wanneer hij ergens naartoe moest. Hij ging naar de kleine kinderen en streelde met zijn magere hand over hun luizige kopjes. "Tot strak !" zei hij en de vlammetjes in zijn ogen spatten uiteen.

"Tot strak !" zei hij alsof dat straks wel eens een hele tijd kon duren. Moeder liep wenend naar de twee jongens, die zwijgend stonden toe te kijken. Ze nam ze in haar armen en begon hevig te snikken. Vader liep al naar de tafel, maar nog voor hij de kussenovertrek kon nemen, greep moeder hem wanhopig vast.

"Zeet verzichtig", zei ze. "En kóm drek nao hùus ... es 't God beleeft." Opeens besepte ze dat er iemand aan de deur stond te wachten. Het was Graa, een van de naaste burens, even oud als vader. Ze liet vader weer los. Hij wist niet wat hij nog moest zeggen, gooide het pak over zijn schouder en ging de deur uit. "Heb'der ore noster ?" vroeg moeder. Ze knikten. "Gèè dinkt toch ni det ve op bèvert guín, ziéker ?" riep Graa nog onhandig. Toen vertrokken ze.

De hond liep een eindje met hen mee. De grijze ochtendmist trok op en er verscheen alsmaar meer volk op straat. Iedereen was te voet, want de meeste fietsen lagen al een tijd lang verborgen op schelven en zolders. Ondertussen was het half negen geworden en het zou niet lang duren voor ze de kerktoren van Peer konden zien.

"Om tien uur alle mannen van 17 tot 55 jaar in Wijchmaal aan de statie zijn", had de veldwachter gezegd. "Het is voor controle", had hij er geruststellend aan toegevoegd. Maar de mensen wisten wel beter. Zij voelden dat er iets onvermijdelijks ging gebeuren. Dit was iets anders dan de maandelijkse "revue" op het dorpsplein. Alle mannen van de eerstvolgende lichtingen moesten zich elke maand bij de Duitsers aanmelden, om te laten zien of ze nog in het land waren. Meeuwen viel onder het Meldeamt Maaseik, maar de controle zelf werd ter plaatse gedaan. Dat gebeurde door de Duitsers die in het gemeentehuis zaten. De mannen die zich kwamen aanmelden, moesten zich in rijen opstellen voor de brouwerij, waar de burgemeester woonde. Dan kregen ze een stempeltje op hun controlekaart en mochten weer naar huis gaan. Nu echter moesten ze naar Wijchmaal. Vóór het bericht van de veldwachter was Wijchmaal een gewoon sigarendorp met een stationnetje en een trein die voor de meeste mensen niet verder reed dan Hasselt. Maar na de droeve tijding, enkele dagen geleden, was er in de gedachten van iedereen een trein beginnen rijden. Elke trein vertrok in Wijchmaal, maar geen enkele bereikte een bestemming. Ze reden allemaal verloren in een tunnel van angst.

Rond half tien bereikten ze Peer. Het werd alsmaar drukker. Van overal kwamen ze toegestroomd : de mannen van Bree, Beek, Gerdingen, 't Hasselt, Lozen, Bo-cholt, Reppel, Wijshagen, Ellikom, Grote-Brogel, Wauberg, Linde, Peer, en natuurlijk ook de mannen van Wijchmaal zelf. Het leek een echte volksverhuizing, zonder vrouwen en zonder kinderen. Sommigen droegen een zak met een oude deken, kleren en eten, anderen hadden gewoon een paar hemden en jassen over elkaar aangetrokken. Er waren er ook die niets bij zich hadden. Misschien hadden ze niets om mee te nemen. Enkele ouderen die van ver moesten komen hadden in Bree of Ellikom de tram genomen. De mannen van Bree wisten te vertellen dat de Duitsers de dag tevoren in Maaseik jongens hadden meegenomen.

Even later zagen ze in de verte het station van Wijchmaal. Er heerste een ontzettende drukte. Voor het station stonden Duitse soldaten met geweren. Pas toen ze bijna aan het station waren zagen ze hoeveel Duitsers er waren : gewone soldaten, soldaten met honden en zelfs soldaten te paard. Ook uit de andere richting bleven mensen toestromen : mannen van Houthalen, Helchteren, Hechtel, Eksel en Kleine-Brogel.

De jongen met het zakmes trok vlug zijn klak wat schever, want op de weg werd iedereen gefouilleerd. Daarna werden ze in een grote weide tegenover het station gedreven. De mannen van dezelfde gemeente gingen bij elkaar staan en keken gelaten naar de trein die op het spoor stond te wachten. "Kriegsgefangene" stond erop geschreven, in grote witte letters. Bij de portieren hielden Duitse soldaten de wacht. Er zaten blijkbaar al mensen in de trein. Dat moesten mannen van Pelt zijn, aangezien de trein van Neerpelt kwam. Zij waren al onderweg naar de zwarte tunnel. Voor hen was het te laat.

De weide, waarin de mannen als onrustig trappelend vee stonden te wachten, werd stilaan drassig. Vader zocht een plek uit waar nog niet te veel gelopen was, om het pak dat hij de hele weg gedragen had even neer te zetten. Zijn pijp had meer gedampt dan gesmaakt en daarom had hij ze niet opnieuw gestopt. De jongens stonden iets verderop bij vrienden. Opeens ontstond er enige deining. Ze hoorden ergens een woedende Duitse soldaat brullen, maar ze konden niet zien wat er gebeurde.

Omstreeks tien uur kwamen de laatsten toe. Op de weg voor het station stonden enkele Duitse officieren te praten met een gemeentesecretaris. Waarover ze spraken was moeilijk uit te maken, maar het ging blijkbaar over papieren die de Duitsers hadden gekregen.

De controle begon. Telkens als de naam van een gemeente werd afgeroepen, moesten alle mannen van die gemeente uit de natte weide komen en op de weg gaan staan. Met veel geschreeuw en dreigende bajonetten probeerden de Duitsers hen duidelijk te maken dat ze in rijen moesten gaan staan, per gemeente, de oudsten voorop en de jongsten achteraan. Het duurde nog even voor de eersten waren opgesteld, want niemand stond graag vooraan. Vader ging in een van de buitenste rijen staan. Graa stond vlak voor hem. De jongens moesten ergens achteraan staan.

Het tellen van de aanwezigen ging vlug. Hier en daar ontbrak iemand die waarschijnlijk naar Nederland was gevlucht. De Duitsers wisten dat ze er niet op hoefden te wachten.

Toen brak het vreselijke moment aan. De Duitse officier die met de secretaris had staan praten, nam de lijst en wandelde langs de rijen. Op de lijst stonden de namen van de opgeroepen met hun leeftijd en beroep. Opeens hoorde vader zijn naam afroepen. Zonder dat hij het beseftte, omklemde hij met zijn magere vuist het kruisje van de paternoster in zijn zak en bad : "Es 't God beleeft." De Duitser bekeek hem eens en ging door. Al vlug bleek dat de Duitsers het niet zozeer op de oudsten hadden gemunt. Het duurde evenwel niet lang of de eerste, een bleke maar struise jongen, werd uit de rij gezet. Vader keek eens om, om te zien waar zijn jongens stonden. Terwijl hij daar stillietjes stond te bidden, dacht hij aan moeder en de kinderen. Plotseling hoorde hij opnieuw zijn naam, alleen, de voornaam was anders. Het was alsof de grond onder zijn voeten weg-schoof. Hij draaide zich om en zag dat er al verscheidene jongens buiten de rij stonden. "Es 't God beleeft ... Jef", zei hij en begon te wenen. Zijn klamme hand liet het kruisje los en greep naar het pak met eten en kleren dat voor zijn voeten lag.

De Duitse officier vouwde voldaan de lijst toe. De mannen die niet waren aangeduid, konden vertrekken. De jongens die uit de rijen waren gezet, werden onmiddellijk weggevoerd naar de trein. Vader bleef wachten tot Jef vlak bij hem was. Terwijl hij hem het pak gaf, dacht hij aan het mes en fluisterde : "Zeech verzichtig, jóng !".

Zo ging het voort tot laat in de namiddag. Iedereen begon langzamerhand te begrijpen wat de Pruisen wilden. Ze hadden ginder natuurlijk volk nodig om te werken. Hun eigen mannen zaten aan het front. Smeden hadden ze nodig, en voer-lui. Hoeveel er van iedere gemeente waren aangetekend en hoeveel de Duitsers er nodig hadden wist niemand te vertellen. Van Bree werden er 27 opgepakt, van Peer 29 (waaronder enkele smeden) en van Meeuwen 11. Zo geraakte de vervloekte trein geleidelijk vol.

De secretarissen en de schepenen van de gemeenten deden wat ze konden. Ze vroegen of degenen die naar huis mochten gaan hun eten mochten afgeven aan degenen die werden weggevoerd. Dat mocht. De mannen die aan de raampjes en de deuren stonden, kregen het meest. Af en toe zag men iemand uitstappen om zijn behoefte te doen. Overal stonden gewapende Duitsers, zodat ontsnappen onmogelijk was. De jongens die aan het noodlot waren ontkomen, maakten zich uit de voeten en haastten zich naar huis. Sommigen gingen onderweg vlug ergens iets drinken om van de schrik te bekomen.

Onder degenen die zoon, broer of vriend in de trein moesten achterlaten, heerste verslagenheid. Vader keek verdrietig naar de trein en voelde in zijn hart een pijnlijk gezwel van haat en twijfel groeien. Waarom Jef ? Opeens stond iemand voor hem met een klak waarin wat geld lag. "Omhaling voor de weggevoerden." Vader wist niet of hij geld bij zich had. Hij zocht even, maar was zodanig in de war dat hij niets kon vinden.

"Loat mer", zei Graa, die naast hem stond, en hij gooide wat in de klak.

Het laatste wat ze nog zagen waren de mensen van het Comiteit, die stukken spek naar de trein brachten.

Het was even voor drie toen moeder nog maar eens naar buiten liep om te kijken of vader en de jongens nog niet aankwamen. Ze had de hele voormiddag niet veel

verricht. Toen de kaars op was, had ze eerst nog een tientje gebeden en daarna was ze wat beginnen breien. Maar het ging niet; ze was er niet met haar gedachten bij. De kinderen had ze maar naar buiten gestuurd om wat te spelen.

"Ni te wiet wech", had ze gezegd, "en mich kuume rope es 'der vader zeet."

Rond de middag was de vrouw van Graa komen vragen of er al nieuws was. " 't Is toch altiet 'n paar ore guún", had moeder uitgelegd, "en wèè wèit, hemme ze dao mesjien nóch den èinen of den annere getroffe."

Ze ging eens kijken waar de kinderen waren en juist toen ze weer wilde binnengaan, zag ze drie mannen aankomen : Graa, vader en daarachter een van de jongens. Vader liep met het gezicht naar de grond en met zijn handen allebei diep in zijn broekzakken.

"Ze hemme Jef uich mètgepakt", jankte ze en greep haar hoofd in haar handen alsof boven haar alles instortte en zij alsmaar dieper in de grond werd gedrukt.

Rond half vijf vertrok de trein in Wijchmaal. Het was 29 november.

2. De trein reed naar Hasselt. In een van de wagons zat Jef Feyen van Linde. Hij was 21 jaar. In dezelfde wagon zaten de elf van Meeuwen en nog drie anderen van Linde : Bartel Cuypers, Louis Lenaerts en Staf Paredis. Van de Duitser die in hun compartiment meereisde hadden ze vernomen dat ze naar Kassel (Duitsland) gingen. Waarom vertelde hij niet.

Van Hasselt reden ze over Luik, Moresnet en Aken naar Keulen. Ze zaten al uren in de trein en begonnen om water te roepen, want velen hadden dorst gekregen van het gezouten spek. In het station van Keulen kregen ze eindelijk een glas water. Toen reden ze door naar Paderborn. Daar mochten ze uitstappen en kreeg ieder een liter soep van gepelde gerst. Maar velen gooiden de soep weg. Ze wisten toen nog niet wat hen nog te wachten stond. Een uur later werden ze weer in de trein gejaagd. Ofschoon ze al een dag in de trein hadden gezeten, had niemand kunnen slapen. Van Paderborn hotste de trein naar Kassel (nabij de Oostduitse grens).

Op 30 november, rond middernacht, stapten ze in het station van Kassel uit de trein. Het kamp lag een kilometer of zes van station verwijderd. Onder strenge bewaking en in colonne marcheerden ze naar het kamp. Een jongen van Eksel die van in Wijchmaal al met een brood onder de arm had gezeten en gelopen, gooide toen ze bijna aan het kamp waren van ellende het brood weg. In de vroege morgen bereikten ze het kamp. Achter de hoge prikkeldraad lagen de barakken. Langs de prikkeldraadomheining stonden hoge palen met lampen en om de vijftig meter wandelde een gewapende "sentinelle". Ze gingen het kamp binnen en hoorden hoe achter hen de poort tussen vrijheid en hel werd gesloten.

Het kamp was tegen een helling gelegen. Ze gingen naar de barakken die de Duitsers hadden aangewezen. In elke barak was plaats voor ongeveer vier keer tweehonderdvijftig man. De bedden met strozakken en dunne katoenen dekens, stonden boven elkaar, in rijen langs de kant opgesteld. Verschillende strozakken waren niet gevuld. Die mochten ze vullen met een soort hooi dat buiten onder de sneeuw lag. Binnen was het bijna zo koud als buiten. De vloer van de barak was een meter boven de grond, zodat de kou gemakkelijk kon binnendringen. Er stonden ook kleine kachels, maar die waren nog niet aan. De meeste jongens kleeadden zich niet uit. Zij die geen dekens van thuis hadden meegebracht, legden een jas of andere kleren over hun benen. Bijna niemand kon slapen.

Nauwelijks enkele uren later kwamen de Duitsers om hen te wekken. De soldaten sloegen met de kolf van het geweer op de deuren. Wie er niet voor zorgde dat hij op tijd uit zijn bed was, kreeg een prik van de bajonet.

Het ontbijt bestond uit een "bótske" thee en een stuk brood van 200 gram. Elk brood woog 2 kilogram. Met een maatstokje werd het precies in 10 gelijke stukken verdeeld. Elk stuk was ongeveer 10 centimeter in het vierkant en een paar

centimeters dik. Na het ontbijt kregen ze een nummer. Hun identiteitskaart en hun eigen kleren mochten ze behouden. De mannen van Meeuwen en Linde lagen in barak 1, die het dichtst bij de keuken lag. Dezelfde dag werd er in het kamp niets meer uitgevoerd, zodat ze wat konden recupereren. 's Middags kregen ze soep. De mannen die de soep van Paderborn hadden weggegooid, beseften nu hoe dom ze waren geweest. De soep die ze hier kregen was veel slechter. Ze was gemaakt van gekookte raapkolen. Vlees was er niet. 's Avonds kregen ze opnieuw dezelfde soep.

De tweede dag kwamen er Duitse boeren en fabrieksdirecteurs opdagen. Ze zochten vrijwilligers om te komen werken. Iedereen weigerde. Had de pastoor op de preekstoel niet gezegd dat ze moesten weigeren voor de vijand te werken? Die dag viel ook het eerste slachtoffer. Het was iemand van Peer. Hij was getrouwd en had vier kinderen. De man kreeg een mentale inzinking. Een paar kameraden grepen hem vast om hem naar het lazaret te brengen. Aan de deur van de barak rukte hij zich los en begon te lopen. Hij liep recht in de richting van een Duitse schildwacht, die hem onder de ogen van zijn vrienden met de bajonet van zijn geweer neerstak.

Na drie dagen, toen de mist was verdwenen, zagen ze wat meer van het kamp. Ze waren niet alleen. Door het kamp liep een hoge prikkeldraadversperring die de barakken van de Engelse, Russische en Franse krijgsgevangenen scheidde van de barakken van de weggevoerden. Ze zagen ook, dat boven op de helling een kanon stond opgesteld.

De volgende dagen verslechterde de behandeling. Omdat ze weigerden te gaan werken moesten ze elke voormiddag en elke namiddag drie uren buiten in de kou gaan staan. Het vroor hard. Op de duur vielen sommigen gewoon om van de kou. Hun voeten waren bevroren. Ze mochten door hun makkers worden binnengedragen. Wanneer ze zo'n tijdje gestaan hadden, kwam er een Duitse officier vragen of ze wilden tekenen om 3 maanden te gaan werken. Doch iedereen bleef weigeren. Het rantsoen verminderde. 's Middags kregen ze water met zuurkool uit tonnen. Ze zagen de petroleum bovendrijven. De soep werd nu en dan vervangen door maïs-spap. De mannen verloren zienderogen gewicht. Wanneer ze terug in de barakken kwamen, kropen ze onmiddellijk rond de kachels of onder de deken.

In het begin hadden ze de kachels aangemaakt. De oudsten gingen er rond zitten en wisselden elkaar af, zodat de jongeren er niet bij konden om zich te verwarmen. Na een tijdje was het probleem opgelost. Er was bijna niets meer om te stoken.

De Duitsers hadden geduld. Na drie of vier weken vonden ze enkele werkwilligen. Die moesten overdag in het station van Kassel gaan werken. Wagons overladen. Iedere morgen vertrokken ze in colonne en onder strenge bewaking naar het werk. Tussen de rijen barakken was een gang van prikkeldraad, zodat de werkwilligen enigszins beschermd waren. Een Duitser, met geweer en bajonet, kwam hen afhalen. De werkwilligen werden door de anderen uitgejouwd en als het kon, afgeknuppeld. Na het werk marcheerden zij terug naar het kamp waar ze van de anderen werden afgezonderd. Als beloning kregen ze twee sneden brood in plaats van één.

De werkweigeraars bleven ondertussen aan de strafbehandeling onderworpen : elke dag 6 uur in de kou staan en weinig eten. Het ontbijt was elke morgen hetzelfde : thee en brood. De thee was een aftreksel van brandnetels en het brood bevatte roggemeel, aardappelmeel en ... zaagmeel. Af en toe hadden ze geluk. Dan kregen ze 's middags soep van gekookte haringkoppen en haringstaarten. Die soep mocht verschrikkelijk stinken, maar toch was ze beter dan de rest. 's Avonds kregen ze varkenskost : één grote of twee kleine, ongeschilde, gekookte aardappelen met scheuten. En hoe gek het ook moge klinken, tweemaal per week was er dessert : viskuit, of eenvoudiger gezegd "haringzaad". Een enkele keer waren er in het kamp eens ajuinen te koop geweest.

Het was januari en vroeg donker. Zodra de duisternis viel gingen de lampen in het kamp aan. In de barakken was er godzijldank ook licht. De mannen brachten de lange avonden door met piekeren, kaarten en ... bidden. In het begin waren het er maar enkelen geweest die durfden bidden. Ze werden uitgelachen. Maar nu deed iedereen mee. Soms werd er ook gezongen : de Vlaamse Leeuw, de Brabantonne en zelfgemaakte liedjes. Dat gebeurde als de Duitsers niet in de buurt waren, want wie betrappt werd riskeerde een flinke straf. "Du sollst die Bude sauber machen !"

De meesten gingen vroeg slapen. Ze hoefden weliswaar niet te werken, maar door het lange staan elke dag, waren ze 's avonds uitgeput. De voortdurende honger en kou maakten het slapen moeilijk. Bovendien zaten er ratten in de barakken. Ze waren het enige vlees dat in het kamp voorhanden was. Daarom werden ze gevangen en opgegeten.

Niets in het kamp ging verloren. De lege zakken van de schaafkrullen werden gebruikt als dekens. Door met drieën bij elkaar te kruipen en de eigen dekens met de dekens van het kamp in de breedte te leggen, slaagden de mannen er voorlopig in, de vreselijke kou te doorstaan.

De dagen gingen langzaam voorbij en het was duidelijk dat dit een strijd op leven en dood zou worden. Iedere dag opnieuw vroegen de Duitsers of er waren die wilden gaan werken. Ze hoefden maar te tekenen.

Na twee maanden verblijf in de barakken was iedereen uitgeput. Niemand kon nog slapen, want de hele barak en de mensen zaten vol luizen. Het was zo erg, dat sommigen nog liever buiten gingen slapen. Die luizen waren er gekomen, doordat iedereen nog dezelfde kleren droeg als de eerste dag. Op een dag moesten ze verhuizen. De barak moest ontluisd worden. De gevangenen moesten naar de wasserij, waar ze zich moesten uitkleden. De kleren werden gestoomd en zelf konden ze zich wassen. Rillend van de kou gingen ze onder de douches staan. Daar kregen ze eerst een hoop ijskoud water over zich, die ze probeerden te ontwijken. Dan kwam het warme water. Warm water ! Ze wisten al bijna niet meer wat dat betekende.

Ongeveer gelijktijdig met de luizenplaag brak in het kamp cholerine uit. Deze besmettelijke ziekte met bloedafgang, veroorzaakt door slechte voeding, werd velen fataal. De hele dag was er een heen en weer geloop naar het W.C. Met tientallen zakten ze in elkaar en werden op een berrie naar het veldhospitaal gebracht voor verzorging. Ze kregen melk met medicijn te drinken. Die er het ergst aan toe waren, moesten in het veldhospitaal blijven. Hun eigen kleren werden verbrand en ze kregen hospitaallinnen in de plaats. Het afschuwelijkste was, dat sommigen nog levend tussen hun dode vrienden in het lijkenhuisje werden gelegd. Volgens latere beweringen zouden er in Kassel ca. 800 mensen begraven zijn.

De Duitsers begonnen er nu genoeg van te krijgen. De zieken mochten in de barakken blijven en de anderen werden gedeeltelijk naar andere kampen overgebracht, o.a. naar Münster. Natuurlijk waren er onder degenen die overgeplaatst werden nog verscheidenen die weer teruggestuurd werden, omdat ze toch niet meer konden werken. De Duitsers zagen in dat de weerstand gebroken was, maar dat het geen zin had iemand iets te laten tekenen.

Na ongeveer drie en een halve maand mochten de eersten naar huis terugkeren. Als waardeloze wrakken werden ze op de trein gezet. De anderen werden voorlopig nog vastgehouden of aan het werk gezet.

En zo kwam het dat Jef Feyen op 19 maart 1917 van Kassel naar Blankensee bij Lübeck gevoerd werd. Hij maakte deel uit van een groep van 120 Belgen, waaronder 2 Walen. Van degenen die in Wijchmaal waren opgepakt was Jef de enige. Ook zijn vriend Louis Lenaerts van Linde was erbij en Jaak Snoeks van Peer en enkele mannen van Eksel.

In Blankensee waren de Duitsers juist begonnen met de aanleg van een vliegveld. Voor het ontbossen en nivelleren van het terrein was er mankracht nodig. De eerste dagen van hun verblijf, toen de grond nog diep gevrozen lag, moesten ze hout hakken en takken opruimen. Ze stonden onder strenge bewaking, althans de

eerste weken. Ze hadden ook een speciale Duitse "pas" gekregen en een kenteken (met leeuw) dat ze altijd moesten dragen.

De winter ging af, de grond ontdooide en Jef en Jaak (Snoeks) kregen ander werk: "pūuste trèkke". Dat hoefden ze natuurlijk niet met hun handen te doen. Ze gebruikten daarvoor een machine met motor. Toen de "pūuste" weg waren, moesten ze helpen bij het nivelleren. Er waren in het kamp ook Duitse gevangenen. Daar werd niet mee gesproken.

Het werk was zwaar. Ze moesten elke dag 10 uren werken, 's zaterdags inbegrepen. 's Zaterdag kregen ze 5 mark soldij. Meer bleef er niet over, want behalve de bijdrage voor het ziekenfonds moesten ze ook reeds voor hun Zuhaussendung betalen.

's Zondags was iedereen vrij. Dan konden ze naar Lübeck gaan. Om zes uur 's avonds moesten ze terug binnen zijn.

Het eten in het werkkamp was behoorlijk. Na Kassel kon dat ook moeilijk anders. Bovendien hadden ze nu soldij om iets te kopen. Bijvoorbeeld: een groepsfoto. Inderdaad. Op een dag wilden de Duitsers "per sé" een groepsfoto laten maken. De mannen moesten hun beste kleren aantrekken en om 10 uur naar de barak komen. De fotograaf kwam, maar de groep gevangenen weigerde. Onmiddellijk kwam een bewaker met de bajonet op het geweer om ze te halen. Ze liepen in alle richtingen weg, zodat de bewaker machteloos stond. Maar de Duitsers namen dit niet en stuurden een patrouille. De gevangenen hadden geen keuze en ze moesten op de foto, samen met de bewakers en het keukenpersoneel. Enige tijd later werd de foto te koop aangeboden. Aangezien niemand de aanblik van dit vernederende beeld kon verdragen, waren er geen kopers.

Tegen het einde van zijn verblijf aldaar, kocht Jef zich met zijn klerenbon een paar sokken en een "fluure boks".

Begin augustus 1917 was het zover. Ze mochten naar huis. Een meisje uit de keuken wist de vertrekdatum al een week van tevoren. Naar de reden van deze onverwachte beslissing hadden ze het raden. Misschien wilden de Duitsers hen kwijt om spionage te voorkomen.

Twee dagen van tevoren werden ze verwittigd dat het was afgelopen. Met een goederentrein reden ze van Blankensee naar Lübeck. Op twee na was de groep nog samen; een gevangene was gestorven en een andere voortijdig vrijgelaten. Van Lübeck reden ze terug naar de hel vanwaar ze enkele maanden geleden gekomen waren: Kassel. Daar hebben ze nog twee nachten buiten geslapen, omdat het in de barakken barstte van de luizen. Pas na twee nachten in Kassel kwam de verlossing. Vanuit het station van Kassel reden ze naar Luik, waar ze 's morgens aankwamen. In het station in Luik kregen ze onmiddellijk goed eten van het Comité. 's Avonds om 8 uur vertrokken ze naar Hasselt. Daar kwamen ze in de vroege morgen aan en logeerden enkele uren in een paardestal van de kazerne. Van Hasselt bommelden de overgeblevenen naar het Meldeambt van Maaseik voor papieren. Het was middag toen ze er aankwamen. In Maaseik nam Jef de tram naar Peer. En ten slotte ging hij te voet naar zijn ouders in Linde. Het was 9 augustus 1917. Jef was moe maar zielsgelukkig toen hij zijn ouders, broers en zusters terugzag. Het nieuws van zijn thuiskomst was meteen bij de burens, die allemaal kwamen "lichteren". Maar de oorlog was nog niet voorbij. 's Anderendaags moest Jef al weer naar Peer voor een stempeltje op zijn controlekaart en om zijn Duitse pas in te leveren.

3. a. LIEDJE WAARSCHIJNLIJK GEMAAKT DOOR MENSEN VAN KAULILLE

Den tijd van op controle te gaan,
eenieder was er van vol.

...
In Wijchmaal aangekomen,
werden wij in rijen gezet.

...
Aan 't statie plein,
vertrok de trein,
daar hoorden wij onze namen afroepen.

...
Zo kwamen wij in Kassel aan,
met de ogen vol getraan;
liever te sterven van honger en koude
dan dat wij wij werken of tekenen zouden.

...
Als de oorlog is gedaan,
en wij naar huis toe gaan,
...

b. LIEDJE GEMAAKT IN BARAK 1

Wat staat ons daar te wachten
in 't grote Pruisenland?
Geen mens ziet men langs de straten
van 't grote Pruisenland.

Wij zitten samen hier in 't gevang,
waar dat zij ons willen doen dwingen,
om te werken voor zijn land,
en te tekenen voor aardige dingen.

Lieve ouders kalm, noch wat getalmd,
totdat wij den vrede beleven,

.....
.....

c. LIEDJE GEMAAKT TER GELEGENHEID VAN DE TERUGKEER

Haastig cheff en roep nu de nouvelle
vrienden staat op, de blijde dag is daar,
dat wij voorgoed ons barakken gaan verlaten
en voor altijd naar onze beminden gaan

Refrein

En nu gaan wij op de reis
naar het land onzer vaderen
waar dat onze beminden ongeduldig staan,
omdat zij niet weten,
wanneer wij komen naderen
daarom roepen zij ons tegemoet
"Vervloekt zij 't Duitse bloed."

Wij hoeven nu geen rattentoe meer te eten.
Patatten met schil en mogen wij ook niet meer.
Wij zullen hier van honger hier niet meer creveren.
Wij gaan naar die op ons wachten zozeer.

Refrein

En nu gaan wij op reis
naar het land onzer vaderen
waar dat onze beminden ongeduldig staan,
omdat zij niet weten
wanneer wij komen naderen,
en roepen alle gelijk
"Vivat de liberteit."

J. BOSMANS / J. KERFS

WIJ DANKEN

- Mevrouw Madeleine DE BACKER-KERKHOFs voor een gesprek over het verblijf van haar vader Alfons Kerkhofs (weggevoerde) in Duitsland tijdens de Eerste Wereldoorlog;
- de Heer Maurice BOUTSEN (Tervuren) voor inlichtingen betreffende Meeuwenaren die vroeger in Duitse "steenfabrieken" gewerkt hebben;
- de Heer Martinus ULENAERS voor een verzameling liedjes opgetekend in 1943 (oorlogsliedjes, liedje over Meeuwen, e.a.);
- de Heer Mathieu GEERS voor foto's;
- Mevrouw SCHRIJVERS-PHILIPPENS voor een oude foto;
- Mevrouw SCHOOFs-MOORS voor fotocopie's van documenten en doodsprentjes;
- Gebr. KERKHOFs voor een copie van het verhaal over het leven van hun vader Jozef Kerkhofs in de werkkampen in Duitsland, geschreven door Jan Vandewal van Bree, en een groepsfoto van weggevoerden uit de Eerste Wereldoorlog;
- Mevrouw CEYSSENS-VLIEGEN voor een copie van een register van de vroegere St.-Isidorusmelkerij van Hensem;
- de familie TINDEMANS-SOONS (Neeroeteren) voor een foto en het doodsprentje van Martinus Soons (weggevoerde);
- Mevrouw Alice WELLENS-VANBUEL voor oude foto's;
- de Heer Jef FEYEN voor zijn ooggetuigenverslag over de controledag en de deportatie in Wijchmaal op 29 november 1916 + fotocopie van zijn controlekaart;
- de Heer Alfons CLAES (Heusden) voor een doodsprentje met foto van Petrus Jacobus Indekeu (burgemeester);
- de Heer Jan HOUSEN voor oude kranteknipsels;
- de Heer Jef GEERKENS voor inlichtingen over de molen;
- de Heer Jaak SCHOOFs voor fotocopie's van oude notariële akten;
- de familie HOOGMARTENS-KERKHOFs voor oude foto's;
- de Heer Jaak GIELEN en zijn zusters Lisa en Maria voor een groepsfoto van de weggevoerden uit de Eerste Wereldoorlog;
- de Heer Leon MEERMANS (Genk) voor doodsprentjes;
- Mevrouw Philomena VERHEYEN-HILVEN voor een foto en voor inzage van het levensverhaal van Guillaume Hilven;
- de Heer Theodoor THEUWISSEN en echtgenote voor inlichtingen over de oude boerderijen van Luythegge en over de molen van de Berenheide;
- Mevrouw BOMANS-MAX voor voorwerpen afgestaan aan de Heemkring;
- de Heer Jaak CAMPS-SCHOOFs en Mevrouw Fin VERSLEGERS-CAMPS voor inlichtingen over hun broer Mathieu Camps (weggevoerde);
- de Heer Jaak HOYDONCKX-WILLEMS voor inlichtingen over Jozef Hoydonckx (weggevoerde);
- de Heer Jan INDEKEU-VANEYGEN voor inlichtingen over zijn vader Jaak Indekeu (weggevoerde);
- de Heer Jan BOMANS voor zijn aandacht voor interessante voorwerpen bij het afbreken van een oude woning;
- wijlen Joannes SCHROOTEN-HOLLANDERS-WILLEMS (oudstrijder 1914-1918) voor een uitgebreid gesprek drie weken voor zijn overlijden;
- de Heer Jef HOUBEN (weggevoerde) en fragmenten van een lied van de weggevoerden van de Eerste Wereldoorlog;
- de Heer Christ VERHEYEN voor historische gegevens over kapelletjes;
- de Heer Louis BOSMANS voor het aanwijzen van een verborgen gevelnisje;
- de familie CAMPS-MARTENS voor doodsprentjes;
- de familie NEYENS-LOOS voor doodsprentjes;
- de Heer Camiel NIJS (Peer) voor oude facturen van Brouwerij Indekeu;
- de familie VAN DALE-SCHROOTEN voor oude foto's;
- voor de korte en lange gesprekken die wij hadden met : Harie Colaers (Peer), Jaak Janssen-Feyen, Jaak Hoogmartens-Kerkhofs, Colette Houben-Geeraerts, Frans Schoofs-Kesters, Hubert Hilven (Gruitrode), Jaak Schoofs (Erpekom), Martinus Braeken-Kelchtermans, Harie Bomans-Reynders, familie Theuwissen-Schoofs, Jan Houben-Reeskens (Neeroeteren), Hubert Housen-Leyssen, Jef Vaesen-Thaens.

HEEMKRING "DE REENGENOTEN" MEEUWEN

ADRESSENLIJST

VOORZITTER

BOSMANS Jean	Beemdstraat 77 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/463620
--------------	--	-----------------

SECRETARIS

SCHROOTEN Quiri	Weg op Bree 58 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/463237
-----------------	--	-----------------

PENNINGMEESTER

KERFS Jef	Gruitroderbaan 30 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/462757
-----------	---	-----------------

KERNLEDEN

BAUDUIN Robert	Verlorenstraat 2 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/854179
----------------	--	-----------------

CLAES André	Boogstraat 16 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/464703
-------------	---	-----------------

GEERKENS Godelieve	Zouwstraat 17 3600 GENK	Tel. 011/353434
--------------------	----------------------------	-----------------

JAENEN Thomas	Hoekstraat 10 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	
---------------	---	--

KERFS Jozef	Arkstraat 100 3760 LANAKEN	Tel. 011/714771
-------------	-------------------------------	-----------------

LEYSSSEN Jan	Broekkantstraat 17 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/464850
--------------	--	-----------------

QUIRYNEN Dirk	Weg naar Ellikom 45 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/464188
---------------	---	-----------------

TAENS Jaak	Elzenstraat 13 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/464757
------------	--	-----------------

VAESEN Jaak	Abelenstraat 31 3500 HASSELT	Tel. 011/270159
-------------	---------------------------------	-----------------

VLIEGEN Martin	Hoekstraat 3 3578 MEEUWEN-GRUITRODE	Tel. 011/463109
----------------	--	-----------------

DE REENGNOTEN

TIJDSCHRIFT VAN GESCHIED- EN HEEMKUNDIGE KRING

"DE REENGNOTEN"

MEEUWEN

Derde Jaargang 1982-1983 nr. 1

Typist : Paul VLIEN
Omslagontwerp : Etienne SCHROOTEN

ABONNEMENT

200 F (twee nummers)

BANKREKENING : KB 452-4006549-75

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER : J. BOSMANS Beemdstraat 77 3578 MEEUWEN-GRUITRODE

I N H O U D

	<u>blz.</u>
1. Woord vooraf	1
2. De verdwenen windmolen van Meeuwen (Godelieve Geerkens)	2
3. Van horen zeggen ... (Jozef Kerfs)	13
4. Volkstelling te Meeuwen anno 1762 (Jef Kerfs)	14
5. Miëver Kal ... (Jean Bosmans)	19
6. Oude boerderijnamen van Luithegge en Luttelmeeuwen (Thomas Jaenen)	23
7. Lied van Meeuwen (Martinus Ulenaers)	28
8. Weggevoerden 29 november 1916 (Jean Bosmans en Jef Kerfs)	29
9. Wij danken	41

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN AFGEDRUKT OF OVERGENOMEN ZONDER VOORAFGAANDE
SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VAN DE VERANTWOORDELIJKE UITGEVER(S)